

Çeşitli Yönleriyle
KERBELA
(Edebiyat)

II. Cilt

EDITÖR
Doç. Dr. Alim YILDIZ

T.C. BAŞBAKANLIK
TANITMA FONU

KÜLTÜR ve TURİZM
BAKANLIĞI

SIVAS - 2010

EDİTÖR
Alim Yıldız – Ali Aksu

Bu kitap, Başbakanlık Tanıtma Fonu
ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın
katkılarıyla
20-22 Mayıs 2010 tarihinde
Cumhuriyet Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
tarafından düzenlenen
Uluslararası Kerbelâ Sempozyumu
bildirilerinden oluşmaktadır.

Cumhuriyet Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Cumhuriyet University
Theology Faculty

TASHİH
Hakan Yekbaş

ISBN :
978-605-61267-6-5 (TK.)
978-605-61267-8-9 (2.C)

YAYIMCI
Asitan Yayıncılık Ltd. Şti.
www.asitan.com
0346. 225 03 41

KAPAK-MİZANPAJ
Asitan Ltd. Şti.

BASKI
Es-Form Ofset Ltd. Şti.
www.esformofset.com
0346. 225 24 21

İLETİŞİM VE İSTEME ADRESİ
Cumhuriyet Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
58140 **Kampüs/SİVAS**
0346. 219 12 15 – 16
Belge geçer
0346. 219 12 18
e-posta
ilahiyat@cumhuriyet.edu.tr

İÇİNDEKİLER

TÜRK EDEBİYATINDA YAZILMIŞ İLK MAKTEL-İ HÜSEYİN KİMİN ESERİDİR? Kenan Özçelik	7
HACI NÜREDDİN EFENDİ VE HÜSEYN'İN MAKTELİ ADLI ESERİ Abdülmecit İslamoğlu	17
YAHYA BİN BAŞİ VE MAKTEL-İ HÜSEYN'İ Süleyman Eroğlu	43
MAKTEL-İ HÜSEYİN, MANİSA NÜSHASI VE SÜNNİ VE HARİCİ KAVRAMLARI ÜZERİNE Kenan Erdoğan	61
İSMAİL HAKKI'NIN "HÜSEYİN" İSMİNİN FAZİLETİ VE ÖZELLİKLERİYLE İLGİLİ ESERİ: "RİSÂLE-İ HÜSEYİNİYYE Mehmet Arslan	69
ANADOLU SAHASI MESNEVİLERİNDE KERBELA VAKASI Hasan Ali Esir	95
HASAN TEVFİK EFENDİ'NİN MUHARREM AYI VE KERBELÂ HÂDİSESİ'NE DAİR RİSALESİ Hakan Yekbaş	107
SENÎH-İ MEVLEVÎ'NİN VAK'A-İ KERBELÂ'NIN MUKADDİMESİ ADLI RİSÂLESİ Mehtap Erdoğan	161
KARBALA AS A METAPHOR IN PAKISTANI LITERATURE Muhammad Al-Ghazali	205
SORGUNLU SIDKI BABA DİVÂNİ'NDA KERBELÂ Bayram Durbilmez	215
AZƏRBAYCAN TÜRK ƏDƏBİYYATINDA MƏQTƏL MÖVZUSU VƏ RACİNİN ŞEİRLƏRİNDƏ KƏRBƏLA FACİƏSİNİN BƏDİİ TƏSVİRİ Siracəddin Hacı	231
KERBELÂ OLAYININ AZERBAJYAN VE TÜRK TİYATROSUNA YANSIMASI Müzeyyen Buttanrı	253

BEN KERBELA'YIM	
Sadık Yalsızuçanlar	283
MERSİYEDEN MODERN ŞİİRE TARİHİN KERBELA ŞUURU	
Hasan Aktaş	295
TARİHÎ ROMANIMIZDA KERBELÂ	
Erol Ogur	335
BİR ŞİİR MECMUASINDAN HAREKETLE KERBELÂ LİTERATÜRÜNE EKLER	
Mehmet Fatih Köksal	351
İSLÂM TARİHİNDE MATEM/YAS KÜLTÜRÜ VE KERBELÂ	
Eyup Baş	379
AZERBAJCAN'DA MODERNLEŞME DÖNEMİNE AİT KLASİK BİR MAKTEL ÖRNEĞİ: "RİYÂZÜ'L-KUDS"	
Elmin Aliyev	387
ARNAVUT BEKTAŞİLERİNDE KERBELÂ VE MATEM ANLAYIŞI	
Metin İzeti	401
MAKEDOANYA'DAKİ TARİKATLARDAN AŞURE GÜNÜ KUTLAMALARI	
Elizabeta Koneska	415
AYİZ EL-KARENÎ'NİN "BEN SÜNNÎ HÜSEYNÎYİM" ADLI KASİDESİ VE KASİDENİN EDEBÎ AÇIDAN İNCELENMESİ	
Abdulaziz Muhammed Awadulla	427
RAVZAHÂNÎ ÂYİNİ VE KERBELÂ OLAYININ TAHRİFİNDEKİ BOYUTU	
Sayed Kazem Tabatabaei	441
FARS EDEBİYATINDA AŞURA ŞİİRİ DEVRELERİ	
Gholamreza Kafi	459
GÖRSEL SANATLAR	
Bahare Fakoor	477
TÜRK EDEBİYATINDA FARŞÇA YAZILMIŞ KERBELÂ MERSİYELERİ	
Kadir Turgut	509
MÜZAKERE	
Esra Doğan	521

HASAN TEVFİK EFENDİ’NİN MUHARREM AYI VE KERBELÂ HÂDİSESİ’NE DAİR RİSALESİ

Hakan Yekbaş

Giriş

İslam tarihinin en acı olaylarından biri olan Kerbelâ Hâdisesi’nin sadece siyasi, dinî ve sosyal sonuçları olmamıştır. Hz. Hüseyin ile aile efradının yanı sıra yetmiş yakın kişinin 10 Muharrem’de Emevî halifesi Yezîd’in askerleri tarafından Kerbelâ’da şehit edilmesinin özellikle İslâm âleminde kültürel ve edebî birçok yansıması olmuştur. Bu vesileyle Ehl-i Beyt sevgisinin kalplere ikâme edilmesi amacıyla Kerbelâ Hâdisesi’ni konu alan birçok eser yazılmıştır. İslam dünyasında nefretle kınanan bu Hâdisenin yankıları belki de en çok kendisini edebiyatta göstermiş ve İslam milletlerinin hemen hepsinin işlediği ortak bir tema olmuştur. Öyleki hangi mezhepten ve milletten olursa olsun bu olaya tepki gösteren her müellif, bu konu hakkında mensur veya manzum bir eser te’lif etmiştir. Bu bağlamda “Kerbelâ Edebiyatı” olarak adlandıracağımız bir edebiyatın meydana geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle söz konusu Türk edebiyatı olunca Kerbelâ Hâdisesi’nin meydana gelişi, ehl-i beyt, Hz. Hüseyin; şairler ve yazarlar için her vesile ile konu olagelmıştır. Bu cümleden olarak Kerbelâ Hâdisesi, bazen müstakil olarak bazen de divanlarda “maktel, mersiye, muharemiyye” gibi türlere büyük ölçüde kaynaklık etmiştir.

Hasan Tevfik ve Eserleri

Kerbelâ Hâdisesi’ni konu alan şairlerden biri de 19. asır şairlerinden Hasan Tevfik Efendi’dir. Müellif, Tanzimat Dönemindeki klasik aydın ve bürokrat tipinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi Tanzimat Döneminde bürokrat kesim sadece siyasî alanda değil özellikle kültürel ve edebî sahada da söz sahibi idiler. Ayrıca şunu belirtmeliyiz ki tespitlerimize göre Hasan Tevfik Efendi’nin hayatı ve edebi kişiliği hakkında şimdiye kadar müstakil bir çalışma yapılmamıştır.

Hasan Tevfik Efendi, Batum Sancağı Livane kazasında Revsikel köyünde 1252/1834 yılında doğmuştur.¹ Livaneli Kadızâde Mehmed’in

¹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Cilt: 4, Dergah Yay., İstanbul 1998, s. 1917.

oğludur.² İdâdî tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul'a gelen Hasan Tevfik, dönemin tanınmış âlimlerinden olan Nevşehirli Büyük Hâzım Efendi'den icâzet aldı. Hoca Mecid Efendi'den Farsça öğrendi. 1282/1865 yılında Bahriye Mektûbî Kaleminde memuriyete başladı. 1299/1882'de Bahriye Nezareti Mektupçuluğu görevine atandı. Bu görevi esnasında ulâ sınıfı sâni rütbesi ve dördüncü rütbe mecidî nişanı verildi. Fakat hâmişî Darü's-saade Ağası Hâfiz Behram Ağa'nın vefatıyla azledilerek 14 ay kadar işsiz kaldı. 1307/1889 yılında Musul Mektupçuluğuna atanmasına rağmen bu görevinden dört sene sonra istifa etti. 1310/1893 yılında bu sefer İşkodra Mektupçuluğuna atandı. Ardından üçüncü rütbe mecidî ile ödüllendirilen Hasan Tevfik, 1312/1895 yılında ağır bir hastalığı yakalanınca emekli olmak zorunda kaldı. 14 Temmuz 1908 (15 Cümadelâhire)'de Kasımpaşa'daki evinde vefat etmiştir. Mezarı Eyüp Kabristanındadır.³

Hasan Tevfik, âlim, güzel ahlak sahibi, lâtife sever biri olarak tanınmıştır. Şairin dinî ve edebî konularda birçok eseri bulunmaktadır. Bunlardan üç tanesi II. Abdülhamid'in isteğiyle bastırılmıştır. Bu eserler şunlardır:

1. **Hayâlât-ı Dil⁴**: Hasan Tevfik Efendi'nin 1285/1868 yılında yayımlanan bu eserinin ana konusu bir aşk macerasıdır. Murg-ı Dil (âşık) ve Cânân (sevgili) arasındaki aşkı alegorik bir şekilde anlatan bu eser, bir anlamda Hüsn ü Aşk ve Hüsn ü Dil mesnevilerini hatırlatmaktadır. Murg-ı Dil'in Cânân'a kavuşmak için hayalî ülkelerde hayalî maceralar yaşaması ve bu sırada olgunlaşması bizlere Aşk'ın başından geçenleri çağrıştırmaktadır. Eserdeki diğer sembolik kişiler olan Nâyâb ve Pîr-i akıl-perver, Murg-ı Dil'e akıl vermeleri ve yol göstermeleri sebebiyle de Hüsn ü Aşk'taki Gayret ve Molla-yı Cünûn'ı anımsatan kahramanlardır.

Sevgilisi bilinmez bir diyara gidince arkasından yollara düşen Murg-ı Dil'in başından geçen maceraların anlatıldığı eser, 26 bölümden meydana gelmektedir. Her bölümde Murg-ı Dil'in bir macerasının anlatıldığı eser, manzum-mensur bir tarzda yazılmıştır. Eserin konusu kısaca şöyledir:

² Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâili* (hızl: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı), Cilt: 1, Bizim Büro Yay., Ankara 2001, s. 132.

³ *Türk Dünyası Ortak Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Cilt: 8, AKMB Yay., Ankara 2007, s. 258.; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Age*, s. 1917.

⁴ Hasan Tevfik Efendi, *Hayâlât-ı Dil*, Tabhâne-i Âmire Matbaası, İstanbul 1285.

Sevgilisinin ardından yollara düşen Murg-ı Dil, önce vahşilerin eline düşer. Sonra iki ülke arasındaki savaşta komutanlık yapar ve Cezîre-i Nehr-i Hoşgüvârî'yi işgalden kurtarır. Maymunlar tarafından Mestandil kentine götürülür. Bu kentteki güzel sâkiye gönlünü kaptırmaktan son anda kurtulur, uzun ve sıkıntılı bir yolculuğun ardından Kamer-tâb şehrine varır. Murg-ı Dil'in sevgilisi Cânân burada yaşamaktadır. Sevgilisine gönderdiği mektuplar sayesinde onu ikna eder. Dönüşte bindikleri gemide başından geçenleri Cânân'a anlatmaya başladığı sırada eser, sona erer.

Eser, sadece bir aşk hikâyesi değildir. Günümüz Türkçesiyle "Gönlün Hayalleri" anlamına gelen eserin adı, bize hayal ardına gizlenmiş bazı gerçekleri alegorik ifadelerle anlatmaktadır. Eserde; Murg-ı Dil yani âşık, Osmanlı İmparatorluğunu, Cânân geleceğini, uzaktan dost görünen vahşiler Avrupa milletlerini, Şehr-i Şekîb İstanbul'u, Cezîre-i Bahr-i Ücâc Yunanistanı, Cezîre-i Nehr-i Hoş-güvârî Girit Adası'nı, çıkan savaşlar Osmanlının girdiği savaşları ve âşığın karşılaştığı öğrenci ise Osmanlıdaki eğitim sorunlarını temsil etmektedir.⁵

Kısacası Hayâlât-ı Dil, bir aşk macerası olmasının yanı sıra Osmanlı Devleti'nin XIV. asırda yaşadığı sosyal ve siyasî değişimleri ironik bir üslupla anlatan özgün bir eser olarak nitelendirilebilir.

2. **Ravza-i Muhavere**⁶: Eser, mensur bir girişle başlar. Bu bölüm II. Abdülhamid'e övgü mahiyetindedir. Müellif, eseri II. Abdülhamid'in bastırıldığını, bu yüzden ona şükran borçlu olduğunu ifade ettikten sonra "Arz-ı Gül-deste-i Şükr ü Mahmidet" başlıklı 20 beyitlik bir medhiye yazmıştır. Bu manzumeden sonra mensur olarak yazılmış sebab-i te'lif bölümü gelir. Bu bölümde müellif, eserin akâid, amel ve ibadet konularının yanı sıra edebiyat ve bazı atasözlerini içerdiğini söyler.

Ravza-i Muhavere, üç ravza (bölüm) ve bir hâtimedden meydana gelmektedir:

Birinci ravza, akâid konularını içermektedir. Buna göre ilk bölümde; yaratılış bahsi, Allah'ın varlığın ispatlanması, kaza ve kader gibi konular anlatılmaktadır.

İkinci ravzada ise amel ve ibadet konuları işlenmektedir. Bu bölümde resullerin neden gönderildiği, peygamberlerin isimleri, Hz.

⁵ G. Gonca Gökçalp, *Osmanlı Dönemi Türk Romanının Başlangıcında Beş Eser*, HÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, (Özel Sayı) Ankara 1999, s. 194.

⁶ Hasan Tevfik, *Ravza-i Muhavere*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1296.

Muhammed'in doğumu, Kur'an ayetlerinin nüzûl sebepleri, Hz. Peygamber'in miracı, Mekke'nin fethi, ibadet, taat, ezan, kıyamet, cennet, cehennem, aşere-i mübeşşere, büyük melekler, rüya tabirleri, ilim ve konuşma âdâbı gibi konular yer almaktadır.

Üçüncü ravzada, atasözleri ve bazı ibarelerin açıklamaları yer almaktadır.

Hâtîme bölümünde ise Arabî ayların isimlerinin nereden geldiği anlatılmaktadır. Eserin sonunda bir de tarih manzumesi vardır. Buna göre Ravza-i Muhavere 1296/1878 yılında basılmıştır. Bu bölümde yazar, eseri çocukların eğitimi için yazdığını ifade etmektedir.

Eser, yukarıda belirtilen konuları işleyişi bakımından benzerlerinden farklıdır. İsminden de anlaşılacağı üzere karşılıklı iki kişinin konuşması şeklinde bir sohbet ortamı içinde belirtilen konular anlatılmıştır. Eserde konuşan kişiler şâkird ile üstadıdır. Şâkird; akâid, edebiyat ve atasözleri hakkında üstadına sorular sorar. Üstat ise öğrencisinin anlayabileceği şekilde sorulara cevap verir.

3. **Ravza-i Âl-i Abâ**⁷: Bildirimizin konusu olan bu eser, matbu bir eserdir. Hasan Tevfik, eserinin başında Ehl-i Beyt, Âl-i Abâ ve Muharrem isimlerinin neden kullanıldığını mensur olarak anlatılmaktadır. Daha sonra Hz. Hüseyin'in şehâdetini manzum olarak anlatan müellifin bu eseri, muhteva bakımından mersiye ve muharemiyye özelliği göstermektedir.

Hasan Tevfik'in bazı eserleri ise basılmamıştır. İbnülemin bu eserlerin listesini Son Asır Türk Şairleri'nde vermektedir. Bu eserlerden te'lif olanları şunlardır:

Divan, Ravzatü'l-İslâm, Ravzatü'l-Münşe'at, Ravza-i Edebiye.

Hasan Tevfik'in bazı eserleri ise tercümedir. Bunlar:

Şeyhü'l-ekber (Muhyiddin Arabî)'in Tedbirât-ı İlâhiye'si, Ferîdüddin Attar'ın Ruhiye'si, Kaşgarî Abdullah Nidâi'nin Risâle-i Nakşbendiye'si, Şeyh Sühreverdi'nin Vasiyet-nâme'si, Kerküklü Şeyh Abdurrahman Halis'in Kitâbü'l-Ma'arif fi Tefsîri Mesnevi-i Şerîf gibi eserleri tercüme etmiştir. Şair, ayrıca Tuhfetü'l-Ekyâs fi Hüsnî'z-Zanbi'n-Nâs, El-Vusûlu 'ile'l-Allâh ve Minhacu'l-Aklâm gibi eserleri Türkçeye kazandırmıştır.⁸

Görüldüğü gibi Hasan Tevfik, sadece edebî konularda değil dinî konularda da velûd bir şahsiyettir. Özellikle tercüme eserleri dinî-

⁷ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1293.

⁸ İbnülemin Mahmut Kemal, *Age*, s. 1918.

tasavvufî konuları içermektedir. İbnülemin'in verdiği bilgilere göre yazma olan bu eserlere tüm araştırmalarımıza rağmen ulaşamadığımızı belirtmek istiyoruz.

Kerbelâ Hâdisesine Bir İsyân: Ravza-i Âl-i Abâ

Hasan Tefvik'in yazdığı eserlerden dinî konularda duyarlı bir yaratılışı olduğunu söylemek sanırız yanlış olmayacaktır. Bu duyarlılığı gösteren eserlerinden biri de Kerbelâ Hâdisesi'ni konu olan Ravza-i Âl-i Abâ isimli eserdir. Eser, Kerbelâ ile ilgili birçok konuyu ihtiva etmesi ve üslubu bakımından farklılıklar arz etmektedir.

28 sayfadan müteşekkil eser, 21 Cemâziye'l 1293 (14 Haziran 1876) tarihinde İstanbul'da basılmıştır. Ravza-i Âl-i Abâ, mensur tarzda yazılmış Allah ve Hz. Muhammed'in övgüsüyle başlar. Müellif, daha sonra bu eseri kendisine şefaât vesilesi olması ümidiyle yazdığını belirtir. Hasan Tefvik, eseri neden ve nasıl yazdığını da bu bölümde açıklamaktadır. Yazar, kendi zamanına kadar birçok kişinin mersiye yazdığını, fakat hiçbirinin yeni tarza vâkıf olmadıklarını, bu yüzden kendisinin daha önce denenmemiş bir tarzla eseri te'lif ettiğini ve bu şekilde yeni bir yol açtığını söylemektedir. Bu sayede kendisine mahşerde şefaât olunacağını umduğunu söyleyen Hasan Tefvik, yaralı gönüllere teselli olması amacıyla bu eseri yazdığını da ifade etmektedir. Müellif, Kerbelâ Hâdisesini anlatırken karşılıklı soru ve cevaplarla muharremiyye ve mersiye tarzında bir eser oluşturduğunu özellikle vurgulamaktadır.

“...su'âl u cevâb kılķulu ve mersiye yollu işbu ferîde-i celîle silk-i 'ayân u sımı-ı beyâna tanzîm ve (Ravza-i Âl-i 'Abâ) ile tevsîm olınmış...”⁹

Hasan Tefvik, kendisinden önceki şairlerin sanatlı mersiyeler yazdığını ama kendisinin yeni bir tarzda mersiyeyi te'lif ettiğini ifade etmektedir ki gerçekten müellifin mersiyede kullandığı üslup birçok yönden benzerlerinden farklılık arz etmektedir. Bu farklılıklardan en önemlisi, Hasan Tefvik'in ifadesiyle muharrem ayının bir şahıs olarak düşünülüp ona sorular sorulmasıdır:

“Her ne kadar bu ân-ı ma'ârif-i iķtirâna kadar büleğâ-yı müteķaddimîn ve fuşahâ-yı müte'ahķirîn dürer-i risâle-i belîğâ-i mersiye-yi rişte-i beyâna nazm u tedvîn ve elsine-i şadıkânî tevşîķ ü tezyîn

⁹ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 3.

buyurmuşlar ise de ber-veche âtî ihtiyâr olınan meslege sâlik ü zâhib ve tarz-ı cedîde mâlik ü râğıb olmadıklarından bu bâbda böyle bir tarîk-i cedîdi güşâde itmek ve bâ-ğuşûş maşşerde muhtâc olduğum istişfâ' vü istimdâda vesîle-i hasene ittihaz eylemek..."¹⁰

"...Ve hâne-i zebân-ı beyânım zehr-âb-ı alâm-ı vehmle maqdûh u meşrûh olduğu hâlde şehri-i Muharremü'l-ğarâm bir şahş-ı kâbilü'l-ğitâb u müste'iddü'l-cevâb menziline bi't-tenzîl..."¹¹

Hasan Tevfik, daha sonra "Sebeb-i Tesmiye-i Ehl-i Beyt ü Âl-i Abâ" başlıklı bölümde Ehl-i Beyt ve özellikle Âl-i Abâ isminin nereden geldiğini açıklar:

"...Resûl-i Rabbü'l-enâm, 'aleyhi şalavâtu'llâhu'l-mülkü'l-'allâm Efendimiz Hazretleri bir gün ferc ile şabâh arasında siyâh yünde ma' mül ü mensûc bir Bürde-i şerîfeyi lâbis ve bir mağâm-ı mükerrerde şeref-ârâyı câlis oldukları hâlde seyyidetü'n-nisâ Fâtımatü'z-Zehrâ rağıya'llâhu 'anhümâ ve şîr-i Hudâ 'Aliye'l-Murtaza rağıya'llâhu 'anhü'l-Mevlâ ve gûş-vâre-i 'arş-ı a'lâ Hasan ve Hüseyin rağıya'llâhu 'anhümâ hazretlerini da'vet ü işâl ve ol Bürde-i sîneyi fetğ ü güşâde ve anları birer birer derûnına istâde vü idğâl..."¹²

Ayrıca bu isimlendirmelerin kaynağı olarak bir ayet ve hadisi kaynak olarak gösterir. Buna göre: "Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."¹³ ayetini ve Hz. Peygamber'in "Allah'ım işte bunlar benim Ehl-i Beytim'dir."¹⁴ hadîs-i şerîfini bu isimlerin kaynağı olarak göstermektedir. Hasan Tevfik, görüldüğü gibi Ehl-i Beyt kavramıyla; Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i kastetmektedir.¹⁵

"Sebeb-i Tesmiye-i Muharrem ü İttihâz-ı Re's-i Sâl" başlıklı bölümde ise müellif, Muharrem ayında savaşmanın, insan öldürmenin yasaklanmasından dolayı Muharrem isminin verildiğini söyler. Muharrem ayının bir diğer önemli özelliği ise hicrî ve kamerî senelerin yılbaşı

¹⁰ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 3.

¹¹ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 3.

¹² Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 4.

¹³ *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî* (hzl.: Hayrettin Karaman, vd.), Ahzâb Süresi 33/33, TDV Yay., Ankara 1997, s. 421.

¹⁴ *Kütüb-i Sütte* (hzl.: İbrahim Canan), Cilt:12, Akçağ Yay., İstanbul (tarihsiz), s. 416.

¹⁵ İslam tarihinde *Ehl-i Beyt* kavramı ile bazı tartışmalar olduğu bir gerçektir. Bazı âlimler bu kavramın sadece Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hüseyin'i kapsamadığını ifade etmektedir. Bu konudaki tartışmalar için bk.: Yusuf Açikel, *Hadislerle Ehl-i Beyt*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 1999, s. 205-238.; Sait Emin Arvas, *Kur'an ve Sünnette Ehl-i Beyt Kavramı*, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999, s. 35-40.

olmasıdır. Hasan Tevfik, Hz. Peygamber'in bu ayda Medine'ye hicret etmesinden dolayı Hz. Ömer'in muharrem ayını hicrî takviminin ilk ayı olarak kabul ettiğini belirtmektedir ki bu, yüzyıllar boyunca Müslüman milletler tarafından kabul edilen bir uygulama olmuştur. Öyleki özellikle Osmanlı Devleti döneminde muharrem ayı münasebetiyle şairler tarafından yazılıp devlet büyüklerine sunulan manzumeler yazılmıştır.¹⁶ Övgü ve yeni yılı tebrik amacıyla yazılan muharemiyelerin edebiyatımızda birçok örneği de bulunmaktadır.¹⁷

Hasan Tevfik, muharrem ayının haram aylardan biri olmasını ve yeni yıl olarak kabul edilmesini eserinde şöyle açıklamaktadır:

“Şehr-i Muḥarremü'l-ḥarâm eşher-i ḥaramdan ma' dūd olup helâliñ rü'yet ü ḥulûlında süyûf-ı ḥarb u kıtâl ve şinân-ı darb u cidâl vaz'-ı niyâm-ı terk ü te'hîr olındığı cihetle kendüsine Muḥarrem tesmiye olındığı mişillü âfitâb-ı cihân-ârâ-yı zât-ı Ḥabîb-i Kibriyâ maṭla'-ı fecr-i şeref-i nübüvvet ve şubḥ-ı şâdık burc-ı mes'edet olan Mekke-i Mükerrreme'den şa'sa'-endâz-ı naql-ı sûy-ı Baṭhâ buyurdukları zamân sa'âdet iktirânıñ müteşâdif oldığı rûz-ı meyâmin-efrûz daḥi ḡurre-i şehr-i Muḥarrem olmasıyla nâtık-ı kelâm-ı ḥaḳ u şavâb “Ömer ibnü'l-Ḥattâb raḍıya'llâhu 'anhü'l-vehhâb” ḥalka-i silsiletü'l-zehab târîḥ-i hicret-i Faḥrî'l-enâm 'aleyhi efdâlü's-şalâtu ve's-selâm mîm-i Muḥarremde rabṭ u ta'lîḳ buyurmuş olduklarından şehr-i mezkûr rişte-i tevârîḥ-i eslâfiñ intihâsı ve silk-i târîḥ-i hicret Seyyidü'l-enbiyânıñ ibtidâsı 'adû şümâr ve ile'l-ân buña ri'âyet ü i'tibâr olunmuştur.”

Bu açıklamaların ardından eser manzum olarak devam eder. Eserin manzum bölümü toplam 379 beyitten müteşekkildir. 14 başlıktan oluşan eserde, manzumelere göre beyit sayısı aşağıdaki gibidir:

Münâcât (kaside): 13 beyit

Münâcât u Vaḥdet (mesnevî): 20 beyit

Na't (mesnevî): 21 beyit

Medḥiye-i Çehâr-Yâr (müseddes-i mütekerrir): 27 beyit

¹⁶ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: II, MEB Yay., İstanbul 2004, s. 566.

¹⁷ Divan edebiyatında yazılmış yeni yıl münasebetiyle yazılmış bazı muharemiyeler için bk.: Muhsin Macit, *Nedîm Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 130-132, s. 137-138.; Muhammed Nur Doğan, *Şeyhülislâm Es'ad ve Divânı*, MEB Yay., İstanbul 1997, s. 112-113, s. 125.; Muhsin Kalkışım, *Şeyh Gâlib Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1994, s. 111-112, s. 123-124, s. 127-128.; Metin Hakverdioğlu, *Edebiyatımızda Lâle Devri ve Nevşehirli Dâmat İbrâhîm Paşa'ya Sunulan Kasideler*, Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2007, s. 447-450, s. 547-548. Ahmet Kırıcı, *Nail Abbas Paşa'nın Hayatı, Sanatı ve Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni*, Atatürk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2006, s. 112-113.

- Medhîye-i Şâh-ı Evreng-i Velâyet Rağıya'llâhu 'Anh (kaside): 11 beyit
- Medhîye-i Hâzret-i Hasan Rađıya'llâhu 'Anh (kaside): 7 beyit
- Medhîye-i Şâh-ı Şühedâ-yı Kerbelâ Rağıya'llâhu 'Anh (kaside): 7 beyit
- Muharremiyye (terkîb-i bend): 130 beyit (Her bend 10 beyit olup 13 benddir.)
- Merşîye-i Muţtaride (kaside): 17 beyit
- Merşîye-i Müştatride (kaside): 17 beyit
- Hâtıme Der-Şehâdet-i Müslim İbni 'Aķıl ve Şıbyân-ı Ân ve Hânî bin 'Urve (mesnevî): 64 beyit
- Ėazel: 9 beyit
- Men Menâķıb-ı Hüseyn Rağıya'llâhu 'An-hümâ (mesnevî): 23 beyit
- Ėıřşıa-i Diger (mesnevî): 16 beyit

Görüldüğü gibi eserde kaside, mesnevî, müseddes-i mütekerrir, terkîb-i bend, gazel gibi farklı nazım şekilleriyle yazılmış manzumeler yer almaktadır. Şairin, muharrem ayıyla karşılıklı konuşmalarında terkîb-i bend nazım şeklini tercih etmesi kullandığı yöntem ile doğru orantılıdır. Bu sayede şair, bir bendde muharrem ayına soru sorarken takip eden bendde ise sözü muharrem ayı alır ve şairin sorularına cevap verir.

Methiyeleri kaside nazım şekliyle yazan şair, bir olay anlatırken çoğunlukla mesnevî nazım şeklini tercih etmiştir. Bu sayede şair, işlediği konuya uygun bir nazım şeklini kullanmak suretiyle eseri tekdüzelikten kurtarmıştır.

Hasan Tevfik, eserinin manzum bölümüne klasik mesnevilerdeki dizilişe uygun bir şekilde münâcâtla başlamış, ardından tevhidname, na't ve dört halife övgüsü ile eserine devam etmiştir. Müellif; Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin övgüsü mahiyetinde kasidelerinden sonra terkîb-i bend nazım şekliyle yazmış olduğu muharremiyye ile Kerbelâ Hâdisesi'ni anlatmaya başlar.

Bu arada şunu da belirtmeliyiz ki; risalenin başında yer alan münâcât, tevhid-name, na't ve dört halife övgüsü manzumelerinde şair, Türkçede kullanılan hiçbir vezni tercih etmemiştir. Bu manzumeler; ne hece veznine ne de divan edebiyatında kullanılan aruz vezinlerinden birine uymaktadır. Muhtemelen bu manzumelerde Arap edebiyatında kullanılan vezinlerden biri tercih edilmiş olmalıdır.

Kerbela Hâdisesi'nin anlatılmaya başlandığı bölüm, içerik bakımından benzerlerinden farklı olmasa da biçim ve üslup bakımından farklılıklar arz etmektedir. Hasan Tefvik, eski şairlerin mersiyelerini belîğ ve sanatlı bir üslupla yazdığını fakat hiçbirinin kendisinin sahip olduğu yeni tarzı bilmediklerini söyler. Bu yüzden kendisinin yeni bir yol ve üslup oluşturduğunu ifade eder ki bu tespiti bizim araştırmalarımıza göre de doğrudur. Mersiyeler ve muharremiyeler hakkında günümüze kadar yapılmış en kapsamlı çalışma olan “Kerbela Mersiyeleri”nde¹⁸ Hasan Tefvik'in eserindeki üsluba sahip bir manzumeye rastlamadığımızı özellikle belirtmek istiyoruz.

Yukarıda daha önce de belirttiğimiz gibi muharremiyye, terkîb-i bend nazım şekliyle yazılmıştır. Şair, her bendin sonunda muharrem ayını kişileştirmek suretiyle beş soru sorar ve her sorunun karşılığında Kerbelâ Hâdisesi'nin nasıl gerçekleştiği hakkında cevaplar alır.

Müellif ilk olarak Muharrem ayının gelişyle birlikte hüznün arttığını, gönül levhalarındaki yaraların yenilendiğini söyleyerek ona bunun sebebini sorar:

Ey muharrem mağdemiñ virmede şad-ğüzn ü melâl
Rû-nümâ oldukça envâr-ı tulû' uñ ey hilâl

Tîğ-i mâtem urulur her bir gönül elvâhına
Yâreler eyler teceddüd yılda bir kez bu ne hâl¹⁹

...
Kağı hâldir böyle mağmûm u mükedder eyleyen
Anı taqrîr eyle ey mâh isterem aşdağ-mağal

...
Her ne hikmet var ise bu hâl-i ğam-efzâda di
Vâdî-i hayretde kaldım ey meh-i ferhunde-fâl

...
Virmede eyyâm-ı aşrîñ ğüzn ü ğam bâ'îş nedir
Tâb-ı nuruñ gösterür hep derd ü hem bâ'îş nedir²⁰

Muharrem ayı, bu soru karşılığında neden hüznü olduğunu tahkiyevî bir üslupla anlatmaya başlar. Buna göre Kerbelâ Hâdisesi öncesinde Yezîd, babasının yerine geçer. Ardından Hz. Hüseyin'i

¹⁸ Mehmet Arslan, Mehtap Erdoğan, *Kerbela Mersiyeleri*, Grafiker Yay., Ankara 2009.

¹⁹ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 11.

²⁰ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 12.

kendisine biat etmesi için teklifte bulunur. Hz. Hüseyin bu teklifi reddedince Yezîd, Ehl-i Beyt'in düşmanı olur. Bu andan itibaren Mekke ve Medine artık Ehl-i Beyt için emin mekânlar değildir. Bunun üzerine Kûfe halkı Hz. Hüseyin'i şehirlerine davet eder:

Vâlî-i Şâm oldu çün çeşm-i cihândan nâ-bedîd
Yerine geçdi hükûmet eyledi oğlı Yezîd²¹

Eyledi teklîf-i bey'at der-âķab ol bî-ķayâ
Ėazret-i şıbtu'n-Nebiyy-i ekreme anda pelîd

...

İtmedi çünkim itâ'at emrine İbni 'Alî
Eyledi 'aķbeş nihâyet râyet-i cevri keşîd

Çün Yezîd-i bed-fî'âl etrâfa nâme gönderüp
Her tarafda Ehl-i Beyt'e oldu şad-düşmen bedîd

Mekke vü hem de Medîne olmadı cây-ı emân
Bulmadı şehzâde ârâm itmege arz-ı sa'îd

Kûfe ehli yazdılar teşrîfine çok 'arz-ı hâl
'Azm ü niyyet eyledi ol cânibe dürr-i ferîd²²

Hasan Tevfik, bu olanlar karşısında Müslümanların ve Hz. Hüseyin'in ne tepki verdiğini, nasıl hareket ettiğini muharrem ayına sorar:

İtdiler mi cünd-i İslâm hep Yezîd'e ittibâ'
Ėanda ķaldı ol zamân Ėamda aşķâb-ı Ėüzîn

...

N'oldı âyâ ba'd-ezîn erkân-ı dîniñ hâlleri
Rište-i îzâķa nazm it vaķ' a-i dürr-i şemîn

...

ĖanĖı burc u menzile naķl itdi mihr-i mes'adet
ĖanĖı şaķrâyı münevver itdi mâh-ı mekrümet²³

Muharrem ayı, Hasan Tevfik'in bu sorusu karşısında cevap vermenin zor olduğunu çünkü daha önce böyle bir olayı ne kimsenin

²¹ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 12.

²² Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 13.

²³ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 14.

yaşadığını ne de gördüğünü söyler. Muharrem ayı; Hz. Âdem'in cennetten ve Hz. Havva'dan ayrılığından dolayı çektiği ızdırabın, Nûh Tûfânı'ndaki hengamenin, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da susuz ve savunmasız bir şekilde çektiği acıların yanında bir zerre veya katre gibi olduğunu ifade eder. Çünkü Hz. Hüseyin'in yanındakilerin birçoğu şehit olmuş, kalanlar ise Yezîd'in emriyle İbni Ziyâd tarafından susuzluğa mahkûm edilmiştir:

Bu su' âle lâ-cerem virmek cevâb emr-i 'azîm
Muhtedir degil zebân-ı hâl ü bâlim bî-riyâ²⁴

...

Bir vuqû'ât oldı meşhûdum ki anı görmedi
Tâ olaldan çeşm-i 'âlem şâhid-i 'arz u semâ

...

Sû-be-sû şahrâ-yı 'aşkda itdiler ceng ü cidâl
Her biri şehd-i şehâdet içdiler şubh u mesâ

Ol Yezîd'in leşkeriyle bed-nihâd İbni Ziyâd
Virmedi 'atşâna anda içmege bir katre mâ²⁵

Hasan Tevfik, takip eden bentte her yıl Muharrem ayı gelince Kerbelâ'daki bu olaylardan dolayı gönüllerdeki yaraların tazelendiğinden ve döktüğü gözyaşlarından bahsetmektedir:

Ûâne-i dilde güşâde şad-hezâr dervâzedem
Zulmet-i derd ü elem eyler tehâcüm ber-devâm

Sîne-i mecrûha tîr-i pür-cefâdır hûn-feşân
Bir muqavvedir hilâl-âsâ vücûdum tâ kıyâm

...

Hem saña eyler işâret hep görenler yaş döker
Başka bir hâlet virür vir gel baña bundan peyâm

Mağdemiñ her yıl gönülde âteş-i sûzân olur
Haml u hiddet âsumân âhımla hep giryân olur²⁶

²⁴ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 14.

²⁵ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 15.

²⁶ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 16.

Hasan Tevfik'in bu sözlerine karşılık muharrem ayı, olaylardan dolayı Yezîd'i sorumlu tutar. Ehl-i Beyt düşmanları; Hz. Ali'yi öldürmüş, Hz. Hasan'ı zehirlemiş ve Hz. Hüseyin'in kanını dökmüşlerdir:

Gülşen-i cem' iyyet-i Âl-i Resûl'e kaçd idüp
Hep hazân-ı zulm ile hayfâ perîşân itdiler

Âl-i aşhâb-ı Yezîd'in her biri tâgî olup
Havf u haşyet itmeyüp Yezdân'a ' isyân itdiler

...

Kimine zehr-i helâhil ' arz u işrâb itdiler
Kiminiñ gurbet ilinde hûnın efşân itdiler

İbni Mülcem kâfiri bir kâra cür'et itdi kim
Yerde gökde hep melâ'ik zâr u efğân itdiler²⁷

Hasan Tevfik, muharrem ayının bu anlattıklarından dolayı derinden yaralandığını, gönlünde binlerce yara açıldığını ifade eder. Buna karşılık dördüncü soru olarak muharrem'in eski nurlu görüntüsünün neden yok olduğunu sorar:

Bu peyâmîñ oldı ser-tâ-ser baña dâğ-ı derûn
Levh-i dilde şad-hezârân yâre açdıñ bî-gümân

...

N'olduñ ey mâh-ı münevver sende bu hâlet nedir
Eylese lâyıq ta' accüb böyle hâle ahterân

Şevk-i nûrı istifâde itmediñ mi bu ne hâl
İktibâs-ı zav' -ı mihre yoğ mıdır tâb u tüvân

N'oldı ey mâh eyledüñ nûr-ı kadîmiñ kıandedir
Münhasif mi oldı ol tâb-ı ' azîmiñ kıandedir²⁸

Muharrem ayı, müellifin bu sorusuna karşılık yine Kerbelâ'da yaşanan acı olayı anlatarak cevap verir. Zalimlerin hilâfeti gaspettiklerini, Ehl-i Beyt'i Mekke ve Medine'de rahat bırakmadıklarını belirtir. Bütün bunların sonunda ise Kerbelâ'da büyük acılar yaşandığını söyler. Böyle zulmü Ebu Cehil'in bile yapmadığını söyleyen muharrem ayı, Kerbelâ'nın kan gölüne döndüğünü de ifade eder:

²⁷ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 17.

²⁸ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 18.

Çavm-i azlem vardılar gâşb-ı hilâfet itdiler
Âl ü evlâd-ı Resûl'e hep 'adâvet itdiler

Yeşrib ü Baḥâ'da râhat itmeyüp bir ân hele
Kerbela deşinde ârâm u ikâmet itdiler²⁹

...

Anda ol şâh-ı şehîdân dem-be-dem maḥzûn olup
Çünkü ol çavm-i erâzil çok rehâvet itdiler

Bû Cehil ta'yîb iderdi vâkıf olsa vaç'aya
Çünkü ol çavm-i le'im her dem ihânet itdiler

Kerbela deşti ser-â-pâ oldu bir deryâ-yı hûn
Nûr-ı 'ayn-ı Muşafâ'ya dürlü hâlet itdiler³⁰

Hasan Tefvik, muharrem ayına son olarak Kerbelâ'da bu yaşananlara karşı Kûfe halkının ne tepki verdiğini sorar. Çünkü Kûfe halkı bilindiği gibi Hz. Hüseyin'in can güvenliği için yola çıkmadan önce garanti vermiştir. Fakat Hasan Tefvik, sorduğu bu soruyla Hz. Hüseyin'in yolculuğu esnasında gerçekleşen bu acı hâdisenin sorumlularından biri olarak Kûfe halkını gördüğünü de ifade etmektedir:

'Ahd ü peymân eylemişdi ehl-i Kûfe Ḥazret'e
Kırdılar mı anlar âyâ rişte-i ikrârını

N'eyledi ecrâm-ı 'ulvî böyle hâle şâm u bâm
N'eyledi ekvân-ı süflî vaç'aya ey bedr-i tâm³¹

Muharrem ayı, Kûfe halkının önceleri birlik olup Hz. Hüseyin'i desteklerken sonradan yeminlerini bozduğunu ve çoğunun Yezîd'in ordusuna katıldığını söyler.

Savaş sonucunda Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in yanında yetmiş iki kişi varken geriye sadece Zeynü'l-Âbidin ile Hz. Hüseyin'in kaldığını ve Hz. Hüseyin'in hicrî 62 yılında 10 Muharrem Cuma günü Şimr tarafından şehit edildiğini ifade eder.

²⁹ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 18.

³⁰ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 19.

³¹ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 20.

Ehl-i Kûfe cem' olup gerçi muqaddem sû-be-sû
Nağz-ı peymân itdiler şoñra idüp cenge kıyâm

Eşkıyâya tâbi' oldı ekşeri tuğyân idüp
Hañçer-i cevri çeküp buldı kuvâyı ehl-i Şâm³²

Var idi yetmiş iki ercend-i Âl-i Muşafâ
Zeynü'l-Âbidin'le qaldı 'âkıbet cengde İmâm

...

Hicretiñ altmış ikinci bir şabâh cum' a günü
'Âşir-i şehr-i Muħarrem içre buldı ihtitâm

...

'Âkıbet işrâb-ı şahbâ-yı şehâdet itdiler
Şimr-i Zi'l-Cevşen aña zulm eyleyüp oldı be-kâm³³

Hasan Tefvik, muharrem ayına sorular sormak suretiyle Kerbelâ Hâdisesi'nin nasıl gerçekleştiğini anlattıktan sonra iki mersiyeyle eserine devam eder. Mersiyelerin ilki müellifin duygularını dile getirdiği bir manzume olduğu gibi Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesinden sonra gelişen olayları da anlatmaktadır.

Buna göre Hz. Hüseyin şehit edildikten sonra zâlimler, başını bir kılıca takıp şehir şehir gezdirmişler, sonra da Şam'a götürmüşlerdir. Hz. Hüseyin'in naaşı, Şam'dan Medine'ye götürülürken halkın çoğu da hidâyet bulmuştur:

Kevkeb-i re's-i şehîd-i Kerbelâ'yı bî-beden
Zalimân ber-tîğ idüp gezdirdi şehr ü kişveri

Ehl-i Beyt ile berâber Şâm'a îşâl itdiler
Naql idüp andan Medîne içre Âl-i Haydar'ı

Sû-be-sû nûr-ı kerâmet gösterüp ol rûkn-i dîn
Râh-ı ric' atde hidâyet buldı halkıñ ekşeri³⁴

Bu arada tüm cihan, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi dolayısıyla karanlığa gömülmüştür. Hasan Tefvik, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin mahşer gününde Hz. Hüseyin'in intikamını alacaklarını ifade eder:

³² Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 20.

³³ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 21.

³⁴ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 22.

Zulmet ü gam aldı olduĢda cihânı münhasif
Ol velâyet burcunuñ mâh-ı münîr ü enveri

Devleti-i ‘âriyye-i dünyâ için tuĢyân idüp
Hep ferâmuş itdiler çün hevl-i rûz-ı maşşeri

İntikâm alur bilâ-şekk anda Şâh-ı Enbiyâ
Anları şad-pâre eyler evliyânıñ serveri³⁵

Müellif, ikinci mersiyesinde felekten şikayet eder. Klasik şiirimizde şairler doğrudan kaderi suçlayamadıklarından geleneksel olarak şikayetlerini feleĢe yöneltirler. Bu olanlardan bir anlamda feleĢi sorumlu tutan Hasan Tevfik, feleĢi; zâlimlikle, adaletsizlikle suçlar. Felek; şaire göre mazlumları aĢlatmakta, zâlimleri sevindirmektedir:

Yok mı inşâf u ‘adâlet seyr ü derviñde seniñ
Ber-murâd-ı vefk-i düşmen eylediñ devrân felek

...

Şoldurup berk-i nihâl-i devĢa-i bâĢ-ı kerem
Serverân-ı ‘âlemi hep eylediñ nâlân felek

Oldı mı kıadd-i dü-tâyıñ ey cefâ-kâr üstüvâr
Eylediñ a‘dâ-yı dîni Ģurrem ü şâdân felek³⁶

Hasan Tevfik’in eserinin biçim ve üslup bakımından benzerlerinden farklı olduĢunu daha önce belirtmiştik. Bunun en güzel örneklerinden birini hâtîme bölümünde görmekteyiz. Bu bölümde Hz. Hüseyin’in şehit edişinin ardından gelişen olayların anlatılması beklenirken müellif, Kerbelâ Hâdisesi’nin gerçekleşmesinden önceki zamana döner. BilindiĢi gibi Kûfeliler, Yezîd’in halifeliĢini ilan etmesinin ardından Hz. Hüseyin’i ısrarla şehirlerine davet etmişlerdi. Hz. Hüseyin de Kûfe’ye gitmeden önce durumu araştırması ve gerekli hazırlıkları yapması için amcasının oĢlu Müslim bin Akîl’i Kûfe’ye göndermiştir. Kûfe’de Hz. Hüseyin adına biat alan Müslim, kısa zamanda bazı kaynaklara göre 12.000 bazılarına göre ise 18.000 kişiyi kendi saflarına katmıştır. Fakat isyanı sırasında

³⁵ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 22.

³⁶ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 23.

Kûfe valisi Ubeydullah b. Ziyâd tarafından şehit edilmiştir.³⁷ Hânî bin Urve ise Müslim'in Kûfe'deki faaliyetleri sırasında evine sığındığı Yemenli bir zattır. Kûfe valisi Ubeydullah'ın ağır baskıları sonucu Müslim bin Akîl, Hânî bin Urve'nin evine sığınmak zorunda kalmıştır. Ubeydullah, Hânî bin Urve'den Müslim'i teslim etmesini istemiş, fakat kabul etmeyince hapse atılmıştır. Müslim'in şehit edilmesinin ardından Hânî bin Urve'de idam edilmiştir.³⁸ Hasan Tevfik, ayrıca Müslim'in iki oğlunun yani İbrahim ve Muhammed'in bu olaylar sırasında Kûfe valisi Ubeydullah tarafından hapse atıldığını lâkin ikisinin de gece vakti kaçtığını söyler. Fakat iki kardeş sığındıkları evin sahibi Hâris tarafından şehit edilir:

Ol iki gûş-vâre-i merdâneyi
Koydı zindâne Ziyâd dür-dâneyi

Gice meclisten kaçırıldı pâsbân
Piş-rev idi anlara bir kâr-ı revân

...

Geldi zevci hâtûnuñ Hâriş o dem
Eyledi eţfâli taḥkîr dem-be-dem

Ol Kerîm İbni Kerîm evlâdına
Bâ' iş oldu ol le'im feryâdına

Şâti-i nehr-i Furât'da nâgehân
İtdi re'sini cüdâ-yı cism ü cân³⁹

Bu arada olanlardan habersiz olan Hz. Hüseyin, Müslim'in şehit edilmeden önce gönderdiği mektuba güvenerek Kûfe'ye doğru yola çıkmıştır.

Nâme-i Müslim'le çün irdi peyâm
Eyledi sultân hemân 'azm-i kıyâm

Hasan Tevfik, bu manzumenin ardından Ehl-i Beyt'i konu alan 9 beyitlik bir gazelle eserine devam eder. Ardından da Hz. Hüseyin ile sahâbeden Dıhyetü'l-Kelbî arasında geçen bir menkıbeyi anlatır. Dıhye,

³⁷ Ünal Kılıç, *Tartışmaların Odağındaki Halife Yezid b. Muaviye*, Kayıhan Yay., İstanbul 2001, s. 222-238.; İsmail Yiğit, "Müslim b. Akil" *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 32, İstanbul 2006, s. 91-92.

³⁸ Mustafa Öz, "Hânî b. Urve", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 16, İstanbul 1997, s. 32-33.

³⁹ Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 25.

İslam tarihinde önemli bir sahâbedir. Hz. Peygamber, kendisini Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Bizans İmparatoru Herakleios'a elçi olarak göndermiştir.⁴⁰ Dıhye'nin bir diğer önemli özelliği ise yüzünün çok güzel olmasından dolayı Cebrâil'in onun suretine girerek Hz. Peygamber'e vahiy getirmesidir.⁴¹ Hasan Tevfik; mesnevîsinde Cebrâil'in Dıhye'nin kılığına girmesine telmihte bulunmaktadır:

Zâhir idi hüsni Yûsuf ân-be-ân
Mâh-ı Ken'ân görünürdi her zamân

Nûr-ı vechinde melek hayrân idi
Çâh-ı aşkda ins ü cin nâlân idi

Dıhye eylerdi ticâret dâ'imâ
Gelse kılurdu ziyâret dâ'imâ

Dıhyeniñ çün hüsni dâni bî-âdil
Görinürdi şûretinde Cebre'îl⁴²

Mesnevînin devamında Hz. Hasan ve Hüseyin'in, Cebrâil'i Dıhye zannederek ondan hediye istemelerinden bahsedilir. Cebrâil de İlâhî Kudret'in yardımıyla onlara nar ve üzüm hediye eder:

Dıhyeyi zann itdiler ey ber-himem
Taleb eylerler hüdâyâ lâ-cerem

Dest-i kudretiñ dırâz itdi hemîn
Cennet-i a'lâya Cibrîl-i emîn

Kırmızı bir nâr ile aḫḫar üzüm
 Kıldı iḫzâr al didi iki gözüm

Aldı engûrı Ḥasan buldı sürûr
Aldı hem nârı Ḥüseyn buldı ḥubûr

Bu menkıbenin ardından Hasan Tevfik, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile ilgili bir kıssa daha anlatır: Günlerden bir gün Hz. Peygamber'e birisi

⁴⁰ M. Yusuf Kandehlevî, *Hayatü's-Sahâbe*, Cilt:1, Divan Yay., İstanbul 1980, s. 146-151.

⁴¹ Ali Yardım, "Dıhye b. Halife", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 9, İstanbul 1994, s. 294.

⁴² Hasan Tevfik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 27.

ceylan yavrusu hediye eder. Hz. Peygamber, yavruyu Hz. Hasan'a verir. Hz. Hüseyin, ceylan yavrusunu görünce ağlar ve kendisine de bir yavru ister. Bu esnada bir ceylan gelerek yavrusunu Hz. Hüseyin'e vermeyi teklif eder. Şair, bunun sebebi olarak Hz. Hüseyin'in gözyaşlarının melekleri velveleye düşürdüğünü, arşın bu yüzden sallandığını söyler. Buna karşılık onun kanını dökenlerin sonu daha da kötü olacaktır:

Bir gâzâl yavrısını getürdiler
 Hâzret-i Faḥrû'l-enâma virdiler

Virdi anı der-^ç aḳab aldı Ḥasan
 Ol ziyâde şâd olup güldi Ḥasan

Zâr ile hem Hâzret'e geldi Hüseyin
 Bende andan isterem didi Hüseyin⁴³

...
 Bir gâzâl geldi ḥuzûra nâgehân
 Hem de bir yavru getürdi ol hemân

Aldı bir ferzende-gi çün nûr-ı ^ç ayn
 Digerini hem daḫi alsun Hüseyin

Seyl-i eşki ^ç arşa virdi zelzele
 Hep melâ'ik içre düşdi velvele

Eşk-i çeşmi düşmesün ḥâk üstine
^ç Arş-ı a^ç lâ inmesün ḥâk üstine

Şâd olup andan Resûl-i Kibriyâ
 Virdi anı aña Faḥrû'l-enbiyâ

Ḳaṭre-i eşki anıñ gör neyledi
 Vaḫşî ḥayvânlar tekellüm eyledi

Ḳıl taşavvur ḥûn-ı cism-i pâkini
 Eyledi al Kerbelâ'nın ḥâkini⁴⁴

⁴³ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 27.

⁴⁴ Hasan Tefvik, *Ravza-i Âl-i Abâ*, s. 28.

Eser, bu manzumenin ardından mensur dua bölümü ile tamamlanır. Dua bölümünün altına eserin 21 Cemâziye'l 1293 (14 Haziran 1876) tarihinde yazıldığını belirten bir tarih düşülmüştür.

Sonuç

Bilindiği gibi edebî eserler, sosyal bir belge olarak kullanıldığında, içinde bulunduğu toplum hayatının ana çizgilerini ortaya koymaktadır. Öyle ki Agah Sırrı Levend'in deyimiyile toplumbilim araştırmalarında çok zengin bir kaynak olan tarih bile bu konuda edebiyatla asla yarışmamaktadır. Çünkü tarih, milletleri ve toplumları ancak birer siyasal topluluk olarak ele almakta iken, edebiyat bir milletin umutlarını, kaygılarını, heyecanlarını kısacası bütün düşkünlükleri ve erdemleriyle yansıtabilmektedir.⁴⁵ Bu çerçevede bir toplumu veya milleti derinden etkileyen her olay, en önce, bütün yönleriyle ve yansımalarıyla edebî eserler vasıtasıyla dile getirilmiştir.

Müslüman milletlerin gönlünde hâlâ kanayan bir yara olarak günümüze kadar etkisini sürdüren Kerbelâ Hâdisesi'nin, sosyal ve kültürel hayatımıza birçok yönden yansımaları olmuştur. Özellikle divan edebiyatında bu olay, şairler ve yazarlar tarafından sıkça ele alınmıştır. Bu konuyla ilgili olarak birçok maktel, mersiye, muharremiyye türünde eserler yazılmıştır.

Bu duyarlılığın dinî ve siyasi alanlardan ziyade edebî sahada gösterilmesi, hangi mezhebe mensup olursa olsun toplumun Kerbelâ Hâdisesi'ne verdiği tepkiyi yansıması bakımından önemlidir. Bu tepkinin ve gösterilen hassasiyetin yansıması olan edebî eserler, yukarıda ifade ettiğimiz gibi bir sosyal belge olarak kullanılabilir. Belli bir dönemde yaşanmış ve toplum vicdanında derin izler bırakmış olayları tahlil etmede edebî eserlerin payı büyüktür. Bu gerçekten hareketle Kerbelâ Hâdisesi irdelenirken, bu konuda yazılmış eserlere de dikkatleri yöneltmek gerekmektedir.

İşte bu konuda eser veren müelliflerden biri de 19. asırda yaşamış olan Hasan Tevfik Efendi'dir. Hasan Tevfik, yaşadığı asırda bir şair olarak çok tanınmasa da velut bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. İyi bir eğitim aldığı anlaşılan Hasan Tevfik'in bizim için en önemli özelliği, Kerbelâ Hâdisesi hakkında yazmış olduğu mersiye ve muharremiyye tarzındaki eseri Ravza-i Âl-i Abâ'dır.

⁴⁵ Agâh Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt: 1, TTK Basımevi, Ankara 1988, s. 52-53.

Ravza-i Âl-i Abâ içerik bakımından benzerlerinden pek farklı değildir. Fakat eserde olay anlatılırken kullanılan üslup ve yöntem diğer mersiye ve muharremiyelerden farklıdır. Müellif, bu gerçeği, eseri yeni ve denenmemiş bir tarzda yazdığını söyleyerek ifade etmektedir. Gerçekten Hasan Tevfik, eserinde farklı bir üslup ve yöntem kullanmıştır.

Her şeyden önce eser, mensur bir girişle başlar. Müellif, giriş bölümünde Ehl-i Beyt, Âl-i Abâ ve muharrem isimlerinin kaynağını açıkladıktan sonra muharrem ayıyla karşılıklı soru cevaplar yoluyla Kerbelâ Hâdisesi'ni anlatır.

Bu üslup, tespitlerimize göre bu konuda yazılmış diğer eserlerde rastlamadığımız bir anlatım tekniğidir. Hasan Tevfik'in sorularına muharrem ayı cevap verirken tahkiveyî bir tarzda Kerbelâ'da yaşananları öncesiyle ve sonrasıyla anlatır. Şair, daha sonra iki mersiye ile eserine devam etmektedir ki bu mersiyelerin klasik mersiyelerden bir farkı yoktur.

Eserin bir diğer farklı özelliği ise muharremiye ve mersiyelerden sonra Kerbelâ Hâdisesi'nin gerçekleşmesinden önceki zamana tekrar dönüp Müslim bin Akîl ve Hâni bin Urve'nin başından geçenleri anlatmasıdır. Bu da şairin olayı farklı bir üslupta ele aldığını göstermektedir. Çünkü Kerbelâ'yı konu alan eserlerde olaylar genelde kronolojik bir sırayla anlatılmaktadır. Ayrıca yine eserin sonunda sahâbeden Dihyetü'l-Kelbi ile Hz. Hüseyin'in arasında geçen bir de kıssa anlatılır.

Tüm bunlardan dolayı Hasan Tevfik'in eseri, Kerbelâ Hâdisesi'ni ele alış ve üslubu bakımından orijinal bir eserdir. Bu bakımdan özelde Kerbelâ Hâdisesi için genelde divan edebiyatıyla ilgili tüm konularda, çok fazla tanınmamış şairlerin eserleri önem arz etmektedir. Çünkü bu tür şairler, bazen ilgi çekmek bazen de şairlik kudretlerini göstermek için benzer örneklerinden farklı eserler vermektedirler.

Bu bağlamda Hasan Tevfik Efendi, orijinal bir eser meydana getirmiş bir şairdir. Hasan Tevfik Efendi, son devir Osmanlı şairleri içinde gerek devlet adamı kimliğiyle gerekse edebî kişiliğiyle incelenmeye değer bir şahsiyettir.

Metin

Mektûbî-i Bahriyye Kâlemi Müdîr-i Evveli Hâsan Tevfik Efendi'niñ Cem' ü Tertîb İtdigi Ravza-i Âl-i 'Abâ Nâm Kitâb-ı Müste'tâbıdır.

Ma'tba'a-i 'Âmire'de Ta'bat Olinmişdir

(s. 2) B'ismi'llâhi'r-raḥmani'r-raḥîm

Ezhâr-ı gül-zâr-ı ḥamd-i bî-ḥisâb ve envâr-ı aḳmâr şenâ-yı 'âlem-tâb. Muḥattes ü şâyeste-i Cenâb-ı Rabbü'l-erbâbıdır ki bir muḳtezâ-yı ḥükm-i celîl lâ yüs'elü 'ammâ yef'alü ve hüm yüs'elun⁴⁶ bu 'arşa-i pür-belâ-yı 'âlemi mehbit nihâl-i ecsâm-ı şerîfe-i enbiyâ ve menşe'-i gül-i ḥoş-bû ecsâd-ı kerîme-i evliyâ ve lâ-sîma deşt ü şaḥârâ-i Kerbelâ'yı mevzi' irtifâ'-ı derecât-ı bî-ğâyât-ı şühedâ ve mevki'-i irtika'-ı maḳâmât güzîde-i ehl-i vefâ ve i'tilâ-yı kevâkib münîre-i evlâd-ı cenâb-ı Muştafâ ve ol vâkı'a-i dil-sûz-ı tâḳat-fersâyî. Zerî'a-i vişâl-i cemâl-i Kibriyâ ve dür-i neyl-i maḳâşid-i etḳiyâ ve bâb-ı ḥuşûl-ı me'tâlib-i Âl-i 'Abâ ve zînet-fezâ-yı şaḥâyif-i elsine-i üdebâ ve sebeb-i ḥüsrânî-i cüyûş-ı ma'küse-i a'dâ ve bâ' iş-i perîşânî-i cem'iyet-i menḥüse-i eşkiyâ ve el-cezâ'i min cinsü'l-'amel⁴⁷ mışdaḳınca düşmen-i Kelîmu'llâh'ı hazîhi'l-enhâru tecrî min taḥtî efelâ tubşirün⁴⁸ mazmûnı üzre mübâhât eylediği âb-ı va'd u Ḥalîlullâh'ı müfteḥir olduğu tıyûruñ aḳkarı bulunan bi-'ivâzîhi nâcîz ü bî-tâb u sâ'ir a'dâ-yı enbiyâ-yı zî-şânî, seyf ü şarşar-ı ḳahr-ı püt-tâb ile ḡarḳ u ihlâk u imḥâ ve a'dâ-yı Ehl-i Beyt'üñ her birini daḫi 'ahd-i ḳarîbde birer cezâ-yı mâ-yelik ile i'dâm u ifnâ vü ḥarâb ve ekâbir ü aşâgır-ı eḥibbânuñ dü-cihânda vaḳ' u ḥayşiyetlerini i'lâ vü kâm-yâb buyurmuşdur. Revâiyî-ı tayyibe-i şalavât sekinet-âyât ve fevâiyî-i behiyye-i taḫiyyat u teslîmat seyyid-i sâdât (s. 3) ve mefḥar-ı kâ'inât ve 'illet-i ḡâ'ibe-i îcâd-ı mevcûdât ve Raḥmet-i 'aliye-i 'ibâd u maşnû'ât Efendimiz Ḥazretleriniñ ravza-i muḫahhara ve şeb-geh-i münevverelerine deste deste ihdâ vü îşâr olunur ki ümmet-i merḥûmesiniñ i'lâ-yı merâtib-i dünyeviyye ve uhreviyye olan meretebe-i celîle-i ḡazâ vü şehâdete nâ'il ve derece-i 'aliye-i siyâdet ü sa'âdete vâsıl olmaları ârzûsıyla ve lâ teḳûlû li

⁴⁶ “Allah yaptığınan sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekilecektir..” Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî Enbiyâ Süresi, 21/23, s. 322.)

⁴⁷ “Ne ekersen onu biçersin” veya “Yapılan bir şeyin karşılığı kendi cinsinden olmalıdır.” anlamına gelen bir Arap atasözü.

⁴⁸ Zuhûf Süresi'nin 51 âyetinin tamamı şöyledir: “Ve nâdâ Fir'avnu fi ḳavmihî ḳâle yâ ḳavmî eylese lî mülkü mışra ve hazîhi'l-enhâru tecrî min taḥtî efelâ tubşirün” (Fıravun kavmine seslendi ve şöyle dedi: “Ey kavmim! Mısır mülkü ve altından akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hala görmüyor musunuz?”) Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî, s. 492.

men yuktelu fi sebili'llâhi emvât bel ahyâun ve lâkin lâ teş'urûn⁴⁹ âyet-i kerîmesine itbâ' en ecnâd-ı manşûre-i İslâmiyye sevķ-ı meydân-ı harb u cûd ve tarîķ-ı necât u felâhe haşş ve irşâd u irâ'e râh-ı sedâdla gül-istân-ı cihânı ma' mûr u âbâd buyurmuşlardır, bûy-ı ezâhîr-i ravza-i selâm, âl u evlâd-ı Resûl-i Rabbü'l-enâma demet demet 'arz u taķdîm idilür ki her biri bi'l-ihtiyâr terk-i tâc-ı salţanat-ı 'âriye-i fâniyye iderek eşer-i Hâbib-i Cenâb-ı Hâlîķu'l-esyâya bi'l-ittibâ' nûş-ı şehd-i şehâdetle kendülerini işâl u iş'âd-ı ârâ'ik-i rûtbe-i 'âlîyât ve mübeşşir-i firdevs-i cinân iken yine 'ibâdet-i Hüdâ-yı müte'ale haşr-ı ezmân u evķât-ı hayât ve sırr-ı hikmet-i maķarrlarını efser-i tâ'ât ve iklîl-i şehâdetle bir zîb ü zîver idüp kişver-i rif'at ve iķlîm-i vahdetde sulţân olmuşlardır.

Eşķ-i dîdem baķr-i aķmerdir aķar hep sû-be-sû
Reşhasından mevceler peydâ olup hep sû-be-sû
Mevcesinde şad-hezârân dürr-i meknûn muntazam
Ravza-i Âl-i 'Abâ'dan görünür hep sû-be-sû

Ba' dezâ ma'lûm-ı muķhibbân-ı hânedân Cenâb-ı Fahrü'l-enâmdır ki vâķı'a-i 'azîme-i Kerbelâ'yı şâmil ü bihterîn her ne ķadar bu ân-ı ma'ârif-iķtirâna ķadar bülegâ-yı müteķaddimîn ve fuşahâ-yı müte'aķķirîn dürrer-i risâle-i belîģa-i merşiyeyi rişte-i beyâna nazm u tedvîn ve elsine-i şadîķânî tevşîh ü tezyîn buyurmuşlar ise de ber-veche âtî ihtiyâr olınan meslege sâlik ü zâhib ve tarz-ı cedîde mâlik ü râģıb olmadıklarından bu bâbda böyle bir tarîķ-i cedîdi güşâde itmek ve bâ-huşûş maķşerde muhtâc olduğum istişfâ' vü istimdâda vesîle-i hasene ittiķaz eylemek ve bâģbân-ı ihsân u 'inâyet-i İlâhiyye ile taşfiyye olınan gül-sitân-ı muķabbetde neşv ü nemâ bulan ve bûy-ı meveddetle (s. 4) ta'ķîr-i meşâmm faķr ü mübâhât idilen bir ğonçe-i kıţ'a-i dil ü câna ya'ni bir tâze fidâna bâd-ı hazân hûbûb u te'sîr ve ol ğonçe-i 'anber-efşânı dest ü âģûş-ı şefķat-ı fenâdan alup gülzâr-ı beķâya tesyîr ve çeşme-i çeşm-i ğam-dîdeden eşķ-i taķassür ü iştiyâķı tevfir eylediginden buña şabr u taķammül olınamadığı cihetle medâr-ı tesellî olmak üzere levha-i sînem tîr ü sihâm-ı ğamla mecrûh u meftûh ve hâne-i zebân-ı beyânım zehr-âb-ı alâm-ı vehmle maķdûh u meşrûh olduğu hâlde şehri-i Muķarremü'l-harâm bir şaķş-ı ķâbilü'l-ķiţâb u müste'iddü'l-cevâb menziline bi't-tenzîl mu'âvenât-ı rûhâniyye-i Hâzret-i Peyģamber-i âķirü'z-zamâna i'timâden ve 'ala'llâhî fi külli el-umûrun tevekkelî ve bi'l-ķamsi aşķâbi'l-'abâî tevesselî kelâm-ı hikmet-i iştimâline istinâden su'âl u cevâb ķulķulu ve merşiyeye yollu işbu ferîde-i

⁴⁹ "Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyin. Bilakis onlar diridirler, lâkin siz anlamazsınız." Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî, Bakara Sûresi, 2/154, s. 23.

celîle silk-i ‘ayân u simt-ı beyâna tanzîm ve Ravza-i Âl-i ‘Abâ ile tevsîm olunmuş ve bu risâle da‘vâ-yı fażl u kemâl zımnında tertîb ü tanzîm ve pîş-i enzâr-ı ‘umûma ‘arz u taqdîm olunmuş olmasıyla imrâr-ı nazr u muţâla‘a buyuran zevât-ı ma‘ârif-simâtîñ kabûl-i hüsnîyle maqbûl u müstahsen ve neĳâ’izden igmâz-ı ‘ayn u ğayr-ı sezâ-vâr teştî‘ vü ta‘n buyurmaları müsterihdir. Ve min Allâhu’t-tevfîk.

Sebeb-i Tesmiye-i Ehl-i Beyt ü Âl-i ‘Abâ

Nûru’l-keveneyn, İmâmü’l-kıbleteyn, Seyyidü’ş-şakaleyn ve ceddü’l-ĥaseneynü’l-aĥseneyn ve Resûl-i Rabbü’l-enâm, ‘aleyhi şalavât-ullâhu’l-mülkü’l-‘allâm Efendimiz Ĥazretleri bir gün ferc ile şabâh arasında siyâh yünde ma‘mûl ü mensûc bir bürde-i şerîfeyi lâbis ve bir maĳâm-ı mûkerremde şeref-ârâ-yı câlis oldukları ĥâlde seyyidetü’n-nisâ Fâtımatü’z-Zehrâ rağıya’llâhu ‘anhümâ ve şîr-i Ĥudâ ‘Aliye’l-Murtażâ rağıya’llâhu ‘anhü’l-Mevlâ ve ğuş-vâre-i ‘arş-ı a‘lâ Ĥasan ve Ĥüseyn rağıya’llâhu ‘anhümâ ĥazretlerini da‘vet ü işâl ve ol bürde-i sîneyi fetĥ ü ğuşâde ve anları birer birer derûnına istâde vü idĥâl ve “İnnemâ yürîdu’llâhu li yüzhîbe ‘ankümü’r-ricse ehle’l-beyti”⁵⁰ kerîmesini tilâvet ve “Allâhümme ĥaulâi ehli beyti”⁵¹ kelâm-ı dürer-encâmını daĥı kıra‘at buyurmuş oldukları rivâyet ü inbâ ve binâberân lî ĥamsetün etfî biĥâ ĥarre’l-vebâ’il-ĥâţîmeti el-Muştafâ ve’l-Murtażâ ve enbâ ĥümâ ve’l-Fâtıma (s. 5) nazm-ı dil-peziñîñ yâd u tezkâr ile Ehl-i Beyt’iñ zîr-i dâmen-i ‘âbâ-yı raĥmetlerine ilticâ olunmaĳdadır. V’allâhu a‘lem bi’s-şavâb.

Sebeb-i Tesmiye-i Muĥarrem ü İttihâz-ı Re’s-i Sâl

Şehr-i Muĥarremü’l-ĥarâm eşher-i ĥaramdan ma‘dûd olup helâlîñ rü’yet ü ĥulûlunda süyûf-ı ĥarb u kıtâl ve şinân-ı ĥarb u cidâl vaz‘-ı niyâm-ı terk ü te’ĥîr olındığı cihetle kendüsine Muĥarrem tesmiye olındığı mişillü âfitâb-ı cihân-ârâ-yı zât-ı Ĥabîb-i Kibriyâ matla‘-ı fecr-i şeref-i nübüvvet ve şubĥ-ı şâdıĳ burc-ı mes‘adet olan Mekke-i Mûkerreme’den şa‘şâ‘-endâz-ı naĳl-ı sûy-ı Baĥĥâ buyurduĳları zamân sa‘âdet-iĳtirânîñ müteşâdif oldığı rûz-ı meyâmin-efrûz daĥı ğurre-i şehri Muĥarrem olmasıyla nâţîĳ-ı kelâm-ı ĥaĳ u şavâb “Ömer ibnü’l-Ĥaţţâb rağıya’llâhu ‘anhü’l-vehhâb” ĥalĳa-i silsiletü’l-zeheb târiĥ-i hicret-i Faĥrû’l-enâm ‘aleyhi efdâlü’ş-şalâtu ve’s-selâmı mîm-i Muĥarremde rabţ u ta‘lîĳ buyurmuş olduklarından şehri mezkûr rişte-i tevârîĥ-i eslâfîñ

⁵⁰ Bu âyetin tamamı Kur’an’da şöyle geçmektedir. “İnnemâ yürîdu’llâhu li yüzhîbe ‘ankümü’r-ricse ehle’l-beyti ve yuĥahhîrekum taĥiâ” (Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece ğünahı ğidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.) Kur’an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Ahzâb Süresi 33/33, s. 421.

⁵¹ “Allah’ım işte bunlar benim Ehl-i Beytim’dir.” *Kütüb-i Sitte*, Cilt:12, s. 416.

intihâsı ve silk-i târîh-i hicret-i Seyyidü'l-enbiyânîñ ibtidâsı 'adû şümâr ve ile'l-ân buña ri'âyet ü i'tibâr olunmuşdur. İhrâk-ı dimâ'-i mu'ânidîn kat'â memnû' ve rîzânî-i hûn-ı müşrikîn için bile öyle bağteten tahrîk-i livâ-yı ceng ü cidâl itmek ve esbâb-ı mücbire pertev-i mir'ât-ı seyf ü sinân zarûretten şûret-nümâ-yı karar olmadıkça sefk-i dimâ'-ı a' dâya mübâşeret ü şürû' eylemek gayr-ı meşrû' olduğu hâlde böyle bir yevm-i muhterem ve zamân-ı mükerrerde sell-i seyf-i cevri ü cefâ iden Yezîd ve leşker-i şekâvet-bedîde cesâret viren ahvâl-i insânî hayrân u bî-mecâl ve dem-i ferr ü beste-i ebkem ü lâl ideceği bî-reyb ü eşkâl ve müstagnî-i îrâd berâhîn ü istidlâldir.

Münâcât

- 1 Yâ Rab her naqş-ı hâmemi sehv ü haşâdan sâlim it
Yâ Rab her rakş u nâmemi maqbûl-i dâna vü 'âlem it
- 2 Yâ Rab ğubâr-ı 'aceb ü ğurûrdan beri kıl şûretim
Yâ Rab mir'ât-ı haqîkatı zîb-efzâ-yı cemâlüm it
- 3 Yâ Rab tarîk-i istikâmetden ayırma bir ân u sâ'at beni
Yâ Rab muvâfîk-ı şer'-i muṭahhar her bir fi'âlim it
- (s.6) 4 Yâ Rab şarâb-ı 'aşk ile pür it câm-ı gönlümi
Yâ Rab neşvesiyle def'-i gerd-i melâlüm it
- 5 Yâ Rab bed-hûdan vâreste hüsn eyle âreste kıl
Yâ Rab seyyidü'l-ahlâfa muḫârin dâ'im hişâlim it
- 6 Yâ Rab meşġûl eyleme endîşe-i mâ-lâ-ya' nî ile
Yâ Rab rü'yet-i cemâl-i pâkiñi fikr ü hayâlim it
- 7 Yâ Rab fenâdır mâsivâ-yı şîfât kadîmsiñ hep
Yâ Rab beḫâ-yı zâtıñ için tevḫîdi maḫâlim it
- 8 Yâ Rab her bir umûr u kârımı ber-vefk-ı rîzân eyle
Yâ Rab Âl-i 'Abâya baḫş-ı evzâr u vebâlim it
- 9 Yâ Rab bedreḫa-i râh-ı haqîkat it tevfiḫini
Yâ Rab ism-i celâli evrâd-ı zebân u ḫâlim it
- 10 Yâ Rab Ḥaydar ü Zehrâ Ḥasan u Ḥüseyn haḫı
Yâ Rab ḫubb-ı Resûli şâbit-i şahîfe-i bâlim it

- 11 Yâ Rab be-ھاqqı çehâr-yâr u e'imme-i işnâ-‘ aşer
Yâ Rab Muhammed ھاqqı-çün kabul-ı güftâr u hâlim it
- 12 Yâ Rab başş eyle günâhımı şâh-ı Şühedâya
Yâ Rab mazlûm olanları maħfûz-ı tîğ-i zâlim it
- 13 Yâ Rab be-ھاqqı kerîme-i Allâhu veliyyü't-tevfîk
Yâ Rab maşşerde beni ma‘ dûd-ı fırka-i su’âlim it

Münâcât u Vaħdet

- 1 Allâh Ĥayy-i ‘azîm-i vâhid
Kerîm-i ‘adl-i laţîf-i vâcid
- 2 Ey dü-cihânı var iden Fâtır
Ey âsumânı ref' iden Kâdir
- 3 Yirde semâda eşyâ seher-gâh
Tevhîd iderler seni yâ Allâh
- 4 Birsin nazîr ü mişâliñ yokdur
İnsâna yâ Rab nevâliñ çokdur
- 5 Tevhîd-i zâtın illâdır yâ Rab
Terk itmek lâyı a‘ lâdır yâ Rab
- 6 Bünyâd idince ol dest-i kudret
Vaz' itdi esâs-ı kevne maħabbet
- (s.7) 7 Mir'ât-ı hüsnüñ öz Muştafâ'dır
Cemâl-i vaħdet ol pür-şafâdır
- 8 Kudret ü kuvvet zâhir ü bâhir
Erbâb-ı Ĥağ'da ey Ĥayy-ı Kâdir
- 9 Baħr-i hükmüñ çatresi ‘ummân
Şems-i germüñ zerresi insân
- 10 Dâ'im olupdur çatre-i mükerrem
Envâruñ itdi insânı Ĥurrem

- 11 Mevcûdı ma' düm nasıl bilürdi
Var itdün halkı vaḥdet bilürdi
- 12 Varlığıñ bilmek luṭf u ni' amdır
İḥsân u devlet faẓl keremdir
- 13 Fa' âlün limâ yurîd⁵² olupsun
Ḥudâyâ Rabbü'l-mu'îd olupsun
- 14 Yazdıñ kitâb hem söylediñ kalem
'İbâdıñ yâ Rab çekmesün elem
- 15 Sensin İlähî Sübbûḥ u Aḳdes
Çün u çirâya ḳâdir mi bir kes
- 16 Cemâliñ eyler cihânı âbâd
Celâliñ eyler dilersin berbâd
- 17 Söyler vaḥdehu lâ-şerîk eşyâ
Ḥikmetle cârî enhâr u deryâ
- 18 Yâ Rab be-ḥaḳḳı nûn ve'l-ḳalem
Yâ Rab be-ḥaḳḳı Seyyidü'l-ümem
- 19 Sâlim ḳıl yâ Rab ḳâl u bâlimi
Ra' nâ bilürsin bâl ü ḳâlimi
- 20 Tevfîḳi her dem yâver it baña
Nefs ü şeytânı lâḡar it baña

Na't

- 1 Resûl-i nebî-i câmi'-i Maḥmûd
Ġıyâş-ı ġavş-ı şâfi'-i meşhûd
- 2 Ey bâ' iş-i îcâd-ı vücûd-ı a' yân
Ey bâdî-i ḥilḳat u nümûd-ı ekvân
- 3 Ey kevkeb-i hidâyet-i sübülü's-selâm
Ey menşe'-i ervâḥ-ı rüsülü'l-'îzâm

⁵² “Rabbin istediğini hakkıyla yapandır.” Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Hud Süresi, 11/107, s. 232.

- 4 Ey vâkıf-ı esrâr-ı hüküm-i mâ evhâ⁵³
Ey ‘ârif ü mazhar-ı sûre-i Duâ
- 5 Nûrından Hudâ yaratdı rûhuñ
Eşyâdan ol yaratdı rûhuñ
- 6 Mevcûd iken henüz ‘ilm-i Hudâ’da
Bütün eşyâ iken ketm ü hafâda
- 7 Yâ Hayre’l-verâ şalâtü u selâm
‘Aleyke ila sâ‘âtü’l-kıyâm
- 8 Vücûda gelmedi ecrâm-ı ‘ulvî
Şühûda irmeden ecsâm-ı süflî
- 9 Nebî idiñ kim Âdem ü Havvâ
Pinhân idi beyne’-tîñ ve’l-mâ
- 10 Yoğıdı mâ vü semâ vü ekvân
Olurdu necm-i rûhuñ dirahşân
- (s. 8) 11 Nûruñdan zühûr eyledi ervâh
Ervâha me’ğaz yaratdı Fettâh
- 12 Şanıñda didi levlâke levlâk
Hağ celle lemâ ħalaqtü’l-eflâk
- 13 Ey muğtebes-i ruħ-ı enbiyâ
V’ey mültemes-i nûr-ı evliyâ
- 14 ‘Aleyke eş-şalâtu yâ a’le’l-ħaseb
‘Aleyke’s-selâm yâ ezkâü’n-neseb
- 15 Şubħ-ı hidâyete bâdî kemâliñ
Şâm-ı cehâleti kâşif cemâliñ
- 16 Ey rahmet-i maħz-ı cihân u kevneyn
Ey Resûl-ı Hağ u faħrû’s-şekaleyn

⁵³ “Fe evhâ ilâ ‘abdihî mâ evhâ” (*Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi.*) Kur’ân-ı Kerîm Meâli, Necm Sûresi, 53/10, s. 525.

- 17 Nu'ûtuñ nâıķı yüz dört kitâbdır
Kelâmıñ yâ nebî faşlu'l-ıııâbdır
- 18 Mazhar-ı luıf u Őefâ' at eyle
Be-ıaķķı Őur'ân 'inâyet eyle
- 19 Meded kııl yâ Resûl yamandır ĥâlim
Feryâd-res ol emândır ħâlim
- 20 Ey Őeff'-i 'uŐât u zünûb-ı enâm
Ef'âl-i tevfiķ-ı 'ıŕyân u âŕâm
- 21 Şad Őalât olsun ber-ŕahb-i aĥyâr
Şad selâm olsun ber-âl ü ensâr

Medĥiye-i Đehâr-Yâr

- 1 Đehâr-yâr-ı Peyġamber
Mıŕbâĥ-ı mescid ü minber
- 2 Fühûl-ı ümmete rehber
Aŕĥâb-ı Aĥmed'e server
- 3 Ĥazret-i Bû Bekr ü 'Ömer
'Oŕmân u 'Ali Ĥaydar
- 4 Őâhân-ı mülk-i ma' delet
Mâhân-ı burc-ı mes' edet
- 5 Yenbû'-ı âb-ı merĥamet
Ser-ŕâr-ı luıf-ı mekremet
- 6 Ĥazret-i Bû Bekr ü 'Ömer
'Oŕmân u 'Ali Ĥaydar
- 7 Burc-ı velâyet mâhları
Mülk-i sa'âdet ŕâhları
- 8 'Arŕ-ı 'azîmdir kâhları
Tâ'at-ı Ĥaķ her-gâhları

- 9 Һазрет-и Бû Беkr ü ‘ Ömer
 ‘ Osmân u ‘ Ali Һaydar
- 10 Şümûs-ı ‘ âlem-i vahdet
 Kû’ûs-ı kevşer-i keşret
- 11 Rû‘ûs-ı kişver-i ‘ izzet
 Büdûr u encüm-i rif‘ at
- (s. 9) 12 Һазрет-и Бû Беkr ü ‘ Ömer
 ‘ Osmân u ‘ Ali Һaydar
- 13 Necm-i semâ-yı mürşidîn
 Һaқ emirü’l-mü’minîn
- 14 Hep pişvâ-yı muvaққatîn
 Hem muқtedâ-yı ehl-i dîn
- 15 Һазрет-и Бû Беkr ü ‘ Ömer
 ‘ Osmân u ‘ Ali Һaydar
- 16 Gülzâr-ı cennet gülleri
 Şaһn-ı firdevs bülbülleri
- 17 Bâğ-ı kerem sünbülleri
 Câm-ı gönül құлқulları
- 18 Һазрет-и Бû Беkr ü ‘ Ömer
 ‘ Osmân u ‘ Ali Һaydar
- 19 Şıdқ u emânet mazharı
 Dâd u ‘ adâlet maşdarı
- 20 Evc-i һayânîñ aһteri
 Fâtih-i bâb-ı Һayberî
- 21 Һазрет-и Бû Беkr ü ‘ Ömer
 ‘ Osmân u ‘ Ali Һaydar
- 22 Ser-tâc-ı cem‘ -ı aşdıқâ
 Serdâr-ı bezm-i aşfiyâ

- 23 ‘Ayn-ı risâle-i hayâ
Nûr-ı cemâl-i evliyâ
- 24 Hâzret-i Bû Bekr ü ‘Ömer
‘Osmân u ‘Ali Hâyardar
- 25 Hâlîfe-i hayrû’l-enâm
Hidâye-i râh-ı selâm
- 26 Pîrâye-i dârü’s-selâm
Tevfîk-i ‘aleyhimü’s-selâm
- 27 Hâzret-i Bû Bekr ü ‘Ömer
‘Osmân u ‘Ali Hâyardar

Medhiye-i Şâh-ı Evreng-i Velâyet Radıya’llâhu ‘Anh
Me fâ ‘î lün / Me fâ ‘î lün / Me fâ ‘î lün / Me fâ ‘î lün

- 1 Nebîler şâhınıñ şıhrı ‘Alî ibni Ebî Tâlib
Velîler burcınıñ mihri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 2 Aña hem-ser olup bint-i Hâbîb-i Hâlîku’l-ekvân
Olupdur zevc-i pür-mihri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- (s. 10) 3 Velîler feyz alur her dem odur çün sâkî-i Kevşer
Peyâmbere eşeridir eşeri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 4 Odur işnâ-‘aşer ke’s-i imâmınıñ çeşme-i şâfî
Kerâmet menba‘ vü nehri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 5 Çü bâb-ı ‘ilm-i vâlâ-yı Medîne zât-ı ‘ulyâsı
Nebî-i ekremüñ sırrı ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 6 Hidâyet evciniñ mâh-ı münîri Hâzret-i Hâyardar
Hemân pür-nûr idüp dehri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 7 Hişâr-ı Hâyber’i fetih eyledi bir hamlede el-hâk
Güzât-ı mü’minîn fâhri ‘Alî ibni Ebî Tâlib
- 8 ‘Adem me’vâ idi a‘dâsına şahrâ-yı ceng üzre
Sell itdi şemsîr-i kahrı ‘Alî ibni Ebî Tâlib

- 9 Livâ-yı nuşreti taḥrîk idince semt-i a' dâya
 Kılâ' vü burc olur şadı ' Alî ibni Ebî Tâlib
- 10 Yazupdur muşhaf-ı ḥüsni içinde ḥâme-i Kudret
 Okudum sûre-i dehri ' Alî ibni Ebî Tâlib
- 11 İmâmet bahrınıñ dür-i ferîdi zâtıdır Tevfik
 Velâyet kevkeb-i deri ' Alî ibni Ebî Tâlib

Medhiye-i Hazret-i Hasan Raḍıya'llâhu ' Anh

Fâ ' i lâ tün / Fâ ' i lâ tün / Fâ ' i lâ tün / Fâ ' i lün

- 1 Ğonca-i gülzâr fazl-ı luṭf u iḥsândur Ḥasan
 Çeşme-i ser-şâr-ı feyz-i Şîr-i Yezdândur Ḥasan
- 2 Ğurre-i ğarrâ-yı zâtı maṭla' -ı faḥr-i şeref
 Leyle-i ḳadr-i şerefde mâh-ı tâbândır Ḥasan
- 3 Dürre-i mengûşe-i ' arş-ı ' azîm-i zü'l-Celâl
 Lü'lü-i aşdâf-ı baḥr-i ' ilm ü ' irfândır Ḥasan
- 4 Bülbül-i bâĝ-ı velâyet sünbül-i şahrâ-yı ' aşḳ
 Server-i serv-i belâgat ' anber-efşândır Ḥasan
- (s. 11) 5 Pertev-i şems-i nübüvvet mâh-ı burc-ı mes' adet
 Nûr u sıbtıyy-ı Ḥabîb-i Rabb-i Mennândır Ḥasan
- 6 Mevcesinden görünür dürr-i kerâmet bî-ḥisâb
 Menba' ı sûy-ı sa' âdet baḥr-i ' ummândır Ḥasan
- 7 Sâḳî-i Kevşer ' Aliyye'l-Murtaza şehzâdesi
 Tevfikâ mülk-i kerâmet içre sulṭândır Ḥasan

Medhiye-i Şâh-ı Şühedâ-yı Kerbelâ Raḍıya'llâhu ' Anh

Fâ ' i lâ tün / Fâ ' i lâ tün / Fâ ' i lâ tün / Fâ ' i lün

- 1 Kevkeb-i evc-i ' alâ-yı zât-ı vaḥdetdir Ḥüseyn
 Aḫter-i burc-ı semâ-yı luṭf-ı ' izzetdir Ḥüseyn

- 2 Faḫr-i ‘ Âlem ceddidir ol Ḥaydar-ı Kerrâr ebî
Dürre-i mergûbe-i deryâ-yı raḫmetdir Ḥüseyn
- 3 Bûse-gâh-ı Muştafâ’dır gül-‘ izârı ser-te-ser
Mâlik-i mülk-i şehâdet şâh-ı mülkettir Ḥüseyn
- 4 Mîve-i şâh-ı velâyet menba‘-ı âb-ı şeref
Gonca-i gülzâr-ı serv-i bâğ-ı cennettir Ḥüseyn
- 5 Gûşvâr-ı ‘ arş-ı a‘ lâdır Ḥüseyn ile Ḥasan
Rûy-ı arz u âsumânda zîb ü zînetdir Ḥüseyn
- 6 Ger heyûlâ-yı şehâdet bulsa bir cism ü vücûd
Görinür âyîne-i ‘ âlemde şuretdir Ḥüseyn
- 7 Hel etâ⁵⁴ eyler kifâyet vaşf-ı âl-i Aḫmed’e
Tevfikâ elbet ganî-i vaşf u midḫattir Ḥüseyn

Su’âl-i Evvel Be-Mâh-ı Muḫarrem

Fâ ‘ i lâ tün / Fâ ‘ i lâ tün / Fâ ‘ i lâ tün / Fâ ‘ i lün

- 1 Ey muḫarrem maḫdemiñ virmekde şad-ḫüzn ü melâl
Rû-nümâ olduḫça envâr-ı ṭulû‘ uñ ey hilâl
- 2 Tîğ-i mâtem urılır her bir gönül elvâhına
Yâreler eyler teceddüd yılda bir kez bu ne ḫâl
- (s. 12) 3 Ser-be-efrâz-ı şühûd olduḫça nûruñ ğam virür
Ser-fîrâz-ı eşhur u eyyâm iken ey re’s-i sâl
- 4 Ol şehâb-ı zulmet-i ğam içre eylersin mürûr
Her sene erbâb-ı ‘ aşka ‘ âriz oldı dürlü ḫâl
- 5 Zîr-i çeşm-i ‘ âşıkân bir nehr-i ḫûn olmuş aḫar
Âh u feryâd ile eyler serv-ḫadân ḫaddi dâl
- 6 Sende bir ḫâlet mi var yâḫud nûruñ münḫâsif
Pertev-i envâr-ı cismiñ buldı mı ey mâh zevâl

⁵⁴ Beyitte geçen ayetin tamamı: “Hel etâ ‘ale’l-insâni hînun mine’d-dehri lem yekun şey’en mezkûrâ” şeklindedir. (*İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?*) Kur’ân-ı Kerîm Meâli, İnsan Sûresi, 76/1, s. 577.

- 7 Server-i İsnâ-‘ aşersin kadriñ anlardan füzûn
Köhne mi oldı libâs-ı hâle-i rûy-ı cemâl
- 8 Nüh-ķıbâb-ı âsumânı zîveri olmuş iken
Kondı dâmân-ı cihâna perde-i gerd-ihtilâl
- 9 Kāngı hâldir böyle mağmûm u mükedder eyleyen
Anı taķrîr eyle ey mâh isterem aşdaķ-maķal
- 10 Tıolmadı güftâr-ı ehl-i hâl ile tûmâr-ı ‘ aşķ
Sırr-ı mübhem var mı hâlâ baķş ider ehl-i kemâl
- 11 Her ne hikmet var ise bu hâl-i ğam-efzâda di
Vâdi-i hayretde ķaldım ey meh-i ferhunde-fâl
- 12 Dökdi çün eşk-i taħazzün seyl gibi çeşm-i terim
Hâdişât-ı ‘ âlemi hep eylerim senden su’âl
- 13 Virmede eyyâm-ı ‘ aşrıñ hüzn ü ğam bâ’iş nedir
Tâb-ı nuruñ gösterür hep derd ü hem bâ’iş nedir

Cevâb-ı Evvel Ez-mâh-ı Muħarrem

- 14 Vâlî-i Şâm oldı çün çeşm-i cihândan nâ-bedîd
Yerine geçdi hükûmet eyledi oğlı Yezîd
- 15 Ol serîr-i salţanat üzre teşayţun eyledi
Başına cem‘ eyleyüp ol bî-hisâb kavm-i ‘ anîd
- (s. 13) 16 Eyledi teklîf-i bey‘ at der-‘ aķab ol bî-ħayâ
Hâzret-i şıbtu’n-Nebiyy-i ekreme anda pelîd
- 17 İtdi hep a‘ vânnı bu re’yini iħbâr u emr
Bey’at itmek mâddesin def‘ ât ile ķıldı ekîd
- 18 Bendeniñ sultân olur mı re’y-i cebrine mutî‘
Leşker-i zulm u sitem olsa daħi yüz biñ Yezîd
- 19 Söyledi ķavl-i şavâb ol ķurre-i ‘ ayn-ı Resûl
İttibâ‘ itmek aña çün baña bir emr-i ba‘ id

- 20 İtmedi çünkim itâ‘at emrine İbni ‘Alî
Eyledi ‘aḥbeş nihâyet râyet-i cevri keşîd
- 21 İtmeyince zînet-i rûy-ı zemîn çün imtişâl
Gösterüp anda hezârân şeş-per-i rûy-ı şedîd
- 22 Çün Yezîd-i bed-fi‘âl eṭrâfa nâme gönderüp
Her tarafda Ehl-i Beyt’e oldı şad-düşmen bedîd
- 23 Mekke vü hem de Medîne olmadı cây-ı emân
Bulmadı şehzâde ârâm itmege arz-ı sa‘îd
- 24 Kûfe ehli yazdılar teşrîfine çok ‘arz-ı hâl
‘Azm ü niyyet eyledi ol cânibe dürr-i ferîd
- 25 Pây-mâl-i zillet-i ‘âlem olup ol zâlimîn
Eylesün rüsvâ-yı ‘âlem anları Rabb-i Mecîd
- 26 Gelmedi bezm-i cihâna böyle azlem eşkıyâ
Eylesün faşl-ı de‘âvî ol Ḥabîb-i Kibriyâ

Su‘âl-i Şânî Be-mâh-ı Muḥarrem

- 27 Ey Muḥarrem rûy-ı arzda yok mı idi mü‘minîn
Vey Muḥarrem nerde kaldı bunca ceş-i müslimîn
- 28 Cân u mâl u başını bu yolda itsünler fedâ
Böyle bir hâl-i rehâvet içre olsaydı mu‘în
- (s. 14) 29 İtdiler mi cünd-i İslâm hep Yezîd’e ittibâ‘
Kanda kaldı ol zamân gamda aşhâb-ı güzîn
- 30 Hikmet ü bâ‘iş nedir kim itdiler cevri ü cefâ
Kerbelâ semtinde evlâd-ı Resûl oldı ḥazîn
- 31 Kaldı mı gaflet içinde ol zamân ins ü melek
Ḥâlî mi kaldı ‘adâletden eyâ rûy-ı zemîn
- 32 Nüh-ķıbâb-ı âsumâna irdi çün zâr u figân
Ḥâlî mi kaldı ‘adâletden eyâ rûy-ı zemîn

- 33 Rîze rîze dökilüp olsaydı ber-bâd âsumân
Döndi ber-vefķ-i murâd oldu şaķîler kâm-bîn
- 34 Hâk-rûb-ı ravza-i Peyğamber iken her melek
Neyledi bu hâle âyâ gökde Cibrîl-i Emîn
- 35 Hırmen-i ihsân u luğf-ı Muştafâ'dan rûz u şeb
Oldılardı lâ-cerem bu kavm-i azlem hûşe-çîn
- 36 Raħm u şefķat itmeyüp evlâdına cevır itdiler
Bunlara ihsân iderken dâ'imâ Sultân-ı dîn
- 37 Hikmet-i Yezdân'a merbûtdur bu hâl-i pür-melâl
Baħr-ı hayretde ķalupdur ser-te-ser ehl-i yaķın
- 38 N'oldı âyâ ba' d-ezîn erkân-ı dîniñ hâlleri
Rište-i îzâħa nazm it vaķ'a-i dürr-i şemîn
- 39 Kağrı burc u menzile naķl itdi mihr-i mes'adet
Kağrı şaħrâyı münevver itdi mâh-ı mekrümet
- Cevâb-ı Şânî Ez-mâh-ı Muħarrem**
- 40 Ey muħıbb-i âl ü aşhâb-ı Resûl-i Kibriyâ
Ey mükıbb-i hâk-zâr-ı vaķ'a-i fevķa's-şerâ
- 41 Bu su'âle lâ-cerem virmek cevâb emr-i 'azîm
Muķtedir degil zebân-ı hâl ü bâlim bî-riyâ
- (s. 15) 42 Bir vuķû'ât oldu meşhûdum ki anı görmedi
Tâ olaldan çeşm-i 'âlem şâhid-i 'arz u semâ
- 43 Hep şehâb-ı zulmet aldı çâr-cihâtım ol zamân
Ol sebepden ķalmadı zâtımda hiç tâb u ziyâ
- 44 Zeredür hicrân-ı Âdem ķatredir tûfân-ı Nûħ
Aña nisbet leyse-bi-şey'in belâ-yı enbiyâ
- 45 Çünkim ol mihr-i velâyet eyledi naķl-i 'Irâķ
Tâbi' oldılar muħıbb-i hânedân-ı Muştafâ

- 46 Kûfe'de cem' oldu hayli ehl-i ' isyân sû-be-sû
Külbe-i ahzân-ı hasret oldu deşt-i Kerbelâ
- 47 Oldı mir'ât-ı mücellâ-yı kulûbı pür-ğubâr
Anda oldılar hezârân-güne derde mübtelâ
- 48 Sû-be-sû şahrâ-yı ' aşqda itdiler ceng ü cidâl
Her biri şehd-i şehâdet içdiler şubh u mesâ
- 49 Ol Yezîd'îñ leşkeriyle bed-nihâd İbni Ziyâd
Virmedi ' atşâna anda içmege bir kıatre mâ
- 50 Böyle bir hâl-i melâlet-iştîmâl buldı vuķû'
Merkez-i hayretde kıaldı cümle ecrâm-ı semâ
- 51 Teşnegânıñ kıalmadı tâb u tüvânı ' âkıbet
' Arşa te'sîr eyledi hep sûziş-i Âl-i ' Abâ
- 52 Yevm-i ' aşırında olup bu vaķ' a-i dil-sûz zuhûr
Münhasif oldum hemân-dem kıalmadı zâtımda nûr
- Su'âl-i Şâliş Be-mâh-ı Muħarrem**
- 53 Ey Muħarrem tal' atıñ maħzûn ider her şubh u şâm
Dâ'imâ pür-hûn ider çeşm-i dil-i her hâş u 'âm
- 54 Ğurre-i ğarrâ-yı zâtıñ menzili baħt-ı siyâh
Bir şeb-i deycûr olur sende ğörinen bedr-i tâm
- (s. 16) 55 Hâne-i dilde ğüşâde şad-hezâr dervâzeden
Zulmet-i derd ü elem eyler tehâcüm ber-devâm
- 56 Sîne-i mecrûħa tîr-i pür-cefâdır hûn-feşân
Bir muķavvesdir hilâl-âsâ vücûdum tâ kıyâm
- 57 Ceş-i a' dâ-yı elem zabt eyledi mülk-i teni
Deşt-i şahrâ-yı dile hep itdiler naşb-ı hıyâm
- 58 Sell-i seyf eyler hemîşe her bir ecnâd-ı hümûm
Oldı âmâc u hedef bu levhâ-i cân müstedâm

- 59 Hıkmət ü tedbîr-i Loqmân çâre itmez ey tabîb
Haşre dek bu yâreler itmez kabûl-ı iltiyâm
- 60 Çâr-cihât-ı ‘ âleme menşûr olur tâb u ferîñ
Zîr-i çeşmiñde görünür sû-be-sû Bağdâd u Şâm
- 61 Burc u bârû-yı vücûd-ı ehl-i dil oldı hârâb
Ol kadar itdi tehâcüm cünd-i düşmen şubh u şâm
- 62 Hüküm ider ‘ âlem seniñ naqş-ı cemâliñ nûrına
N’oldı envâr-ı vücûduñ şevki yok ey bedr-i tâm
- 63 Rû’yet-i zav‘-ı hilâliñ bâ’ iş-i zûlmet olur
Pertev-i tâb-ı kudûmüñ bâdî-i zâr-ı enâm
- 64 Hem saña eyler işâret hep görenler yaş döker
Başka bir hâlet virür vir gel baña bundan peyâm
- 65 Maqdemiñ her yıl gönülde âteş-i sûzân olur
Haml u hiddet âsumân âhımla hep giryân olur
- Cevâb-ı Şâliş Ez-mâh-ı Muharrem**
- 66 Âh kim ol zümre-i ma‘ ûne tuğyân itdiler
Terk idüp râh-ı sedâdı zûlme pûyân itdiler
- 67 Âsumânı geçdi irdi ‘ arş-ı a‘ lâya figân
Cevr ile tutup cihânı nûrı noqsân itdiler
- (s. 17) 68 Gülşen-i cem‘ iyyet-i Âl-i Resûl’e kaçd idüp
Hep hazân-ı zûlm ile hayfâ perîşân itdiler
- 69 Âl-i aşhâb-ı Yezîd’iñ her biri tâğî olup
Havf u haşyet itmeyüp Yezdân’a ‘ isyân itdiler
- 70 İrtikâb itmez bu hâli kâfir-i billâh olan
Her biri tîğ-i cefâ destinde cevlân itdiler
- 71 Kimine zehr-i helâhil ‘ arz u işrâb itdiler
Kiminiñ gurbet ilinde hûnın efşân itdiler

- 72 İbni Mülcem kâfiri bir kâra cür'et itdi kim
Yerde gökde hep melâ'ik zâr u efgân itdiler
- 73 Yeşrib ü Baḥḥâ degil set-i 'Irâḳ'ı teng idüp
Tîḡ-i cevr ile hemân dünyâyı zindân itdiler
- 74 Perde-i nâmûs u 'ârı hetk idüp ol bî-ḥayâ
Vâdî-i ğurbetde ma'şûmîni giryân itdiler
- 75 Karalar geydi ser-â-ser aṭlâs-ı gerdûn-ı dîn
Ḥâl-i mâtemde kevâkib seyr ü devrân itdiler
- 76 Öyle bir ef'âle cür'et itdiler kim tâ kıyâm
A'yün-i ehl-i dili giryâna şâyân itdiler
- 77 Ḥilḳat-i kevn ü mekânîñ 'illet-i ğâ'ıyyesi
Ol Ḥâbîb-i Ekrem ekbâdını nâlân itdiler
- 78 Kaḡı mâh u sâl içinde vâḳi' oldı böyle ḥâl
Kaḡı vaḳ' a olunur bu vaḳ' aya ḍarb-ı mişâl

Su'âl-i Râbi' Be-mâh-ı Muḥarrem

- 79 Ey meh-i raḡşende-i şaḡra vü deşt-i çeşm-i cân
Vey meh-i tâbende-i rûy-ı zemîn ü âsumân
- 80 Çâresi müşkil olan bir derde dûçâr olmuşum
Yandı tennûr-ı gönülde âteş-i ğayret hemân
- (s.18) 81 Dilleri mecrûḥ iden bir ḥaṅçer-i bürrân mıdır
Her sene bir kez gelince ol hilâl-i ḥûn-feşân
- 82 Görmedüm bu ḥâl u şânı seb'a-i seyyârede
Perteviñ taḥte's-serâda oldı mı âyâ nihân
- 83 Bu peyâmîñ oldı ser-tâ-ser baña dâḡ-ı derûn
Levh-i dilde şad-hezârân yâre açdıñ bî-gümân
- 84 Taḭ'atıñ âfâkı al kan eyledi rûz u leyâl
Maḳdemiñ rûy-ı zemîne bâ'ış-i zâr u fiġân

- 85 Müşrif-i vîrân olur hep bâğ-ı ‘ âlem sû-be-sû
Serv-ğaddân ғaddini dâl eylemekde ân-be-ân
- 86 Hâr u hâşâke mübeddel ğonca-i ğülzâr-ı dil
Ser-te-ser giryân olur bu demde cümle bülbülân
- 87 Mağdemiñden ğûşe-i ğamda ғalur erbâb-ı ‘ aşğ
Seyr-i mehtâba çıkar geldikçe mâh-ı dığerân
- 88 Zehr-i kâtildir bu bezmiñ bâde-i câm-ı Cem’i
Ĝüviyâ devrân ider cellâd mişâli sâkiyân
- 89 N’olduñ ey mâh-ı münevver sende bu hâlet nedir
Eylese lâyığ ta‘ accüb böyle hâle ağterân
- 90 Şevğ-i nûrı istifâde itmediñ mi bu ne hâl
İktibâs-ı zâv‘-ı mihre yok mıdır tâb u tûvân
- 91 N’oldı ey mâh eyledüñ nûr-ı ғadîmiñ ғandedir
Münhasif mi oldu ol tâb-ı ‘ azîmiñ ғandedir

Cevâb-ı Râbi‘ Ez-mâh-ı Muğarrem

- 92 ǘavm-i azlem vardılar ğaşb-ı hilâfet itdiler
Âl ü evlâd-ı Resûl’e hep ‘ adâvet itdiler
- 93 Yesrib ü Bağğâ’da râğat itmeyüp bir ân hele
Kerbelâ deştinde ârâm u iğâmet itdiler
- (s.19) 94 Anda ol şâhı- şehîdân dem-be-dem mağzûn olup
Çünkü ol ғavm-i erâzil çok rehâvet itdiler
- 95 Ol Yezid’iñ leşker-i bed-ağteri itdi hücûm
Hânedân-ı Muştafâ’ya hep şekâvet itdiler
- 96 ‘ Âleme mebzûl olan nehri- Furât’ı ғat‘ idüp
Teşne-ğâniñ leblerin çâk-i harâret itdiler
- 97 Râyet-efrâz-ı şekâvet oldu ol İbni Ziyâd
Hañçer-i zulmi çeküp ebrârı ğâret itdiler

- 98 Hâzret-i Fahru'l-enâm'ın luğfını inkâr idüp
Cümlesi ' işyân idüp dürlü haqâret itdiler
- 99 Bû Cehil ta' yîb iderdi vâkıf olsa vaq' aya
Çünkü ol kavm-i le' im her dem ihânet itdiler
- 100 Kerbelâ deşti ser-â-pâ oldu bir deryâ-yı hûn
Nûr-ı ' ayn-ı Muşafâ'ya dürlü hâlet itdiler
- 101 İtdi icrâ ol Yezîd'ün emrini İbni Ziyâd
Kûfe'de Âl-i Resûl'e çok fezâhat itdiler
- 102 Anlar ol hâl-i le' âmet-iştimâli yaptılar
Haşre dek bir nâ-melek kesb-i liyâkat itdiler
- 103 “Hel etâ” esrârına mazhar olan Âl-i ' Abâ
Râh-ı Haq'da cân virüp cûd u şehâvet itdiler
- 104 Ehl-i imân ağlasun bu hâle her ân tâ-kıyâm
İde mahşerde ' inâyet Hâzret-i Rübübü'l-enâm

Su'âl-i Hâmis Be-mâh-ı Muharrem

- 105 Ey Muharrem ' asker-i Sulţân-ı dîn miqdârını
V'ey Muharrey leşker-i ' udvân-ı dîn a' dâdını
- 106 Eyle ta' dâd u beyân ol ' arşada hem hâllerin
İctisâr-ı düşmeni Şâh-ı şehîd etvârını
- (s.20) 107 Böyle hâli eylemez ikâ' hele insân u cânın
Vaşî hayvân irtikâb itmez bile ef' âlini
- 108 Bunlar âyâ kangı evşâf ile mevşûf oldılar
İtdiler zulm ü cefânîñ şiddet ü envâ' ını
- 109 Eylemez gürgân-ı hûn-h' ârân bu hâli irtikâb
İtmediler fikr ü iz' ân böyle kâr encâmını
- 110 İhve-i Yûsuf idince iftirâ gürgâna çün
Ya' kûb'a ' arz itdiler hep hîle-i evlâdını

- 111 Eşkıyânıñ kim idi ol ‘arşada ser-gerdesi
İtdiler nehb ü perîşân Ehl-i Beyt aḥvâlini
- 112 Kâlblerinde raḥm u îmân yok mı idi anlarıñ
İnḥîşâra aldılar Faḥr-ı Cihân aḥfâdını
- 113 Derk ü îḫân itmeyüp encâm-ı kârı eşkıyâ
Böyle telvîş itdiler emvâtınıñ ecdâsını
- 114 Erzel-i maḥlûḳ-ı ‘âlem bunlarıñ serdârları
Nâm-ı bedle yâd ider ins ü melek ervâhını
- 115 Ğayret-i Yezdân niçün bir itmedi anda zuhûr
Başlarına yıḳmadı ol ḳubbe-i eflâkini
- 116 ‘Ahd ü peymân eylemişdi ehl-i Kûfe Ḥazret’e
Ḳırdılar mı anlar âyâ rişte-i iḳrârını
- 117 N’eyledi ecrâm-ı ‘ulvî böyle ḥâle şâm u bâm
N’eyledi ekvân-ı süflî vaḳ‘aya ey bedr-i tâm

Cevâb-ı Ḥâmis Ez-Mâh-ı Muḥarrem

- 118 Ey mürîd-i vaḳ‘a-i evlâdî-i Ḥayru’l-enâm
V’ey mürîd ü ḥâlib-i şıdḳ-ı rivâyât u kelâm
- 119 Ehl-i Kûfe cem‘ olup gerçi muḳaddem sû-be-sû
Naḳz-ı peymân itdiler şoñra idüp cenge ḳıyâm
- (s.21)120 Eşkıyâya tâbi‘ oldı ekşeri tuḡyân idüp
Ḥaçer-i cevri çeküp buldı ḳuvâyı ehl-i Şâm
- 121 Var idi yetmiş iki ercend-i Âl-i Muştafâ
Zeynü’l-‘Âbidin’le ḳaldı ‘âḳıbet cengde İmâm
- 122 Leşker-i a‘dâ otuz biñ azlem ü aḥbeş idi
Buldı bed-baḥtân orada çünki her kez izdiḥâm
- 123 Hicretiñ altmış ikinci bir şabâḥ cum‘a günü
‘Aşır-i şehri Muḥarrem içre buldı iḥtitâm

- 124 Kıplayınca Kerbelâ'yı ser-te-ser gerd-i melâl
Geldi bir şahş-ı mühîb ol Hâzret'e virdi selâm
- 125 Ben saña imdâda geldim izn ü ruşsat vir hemân
Alayım ol bî-hayâlardan bu sâ' at intikâm
- 126 Za' fer-i Cünyî'dür adım gördüm aqdem Hâzdar'ı
Dîvleri İslâm iderken buldum andan ihtirâm
- 127 Virmedi ruşsat velâkin itdi izhâr-ı sürûr
Didi olmuşdur müheyâ nezd-i ceddimde maqâm
- 128 Aldı yetmiş iki yâre cism-i mes'ûd-ı Hüseyn
Atdılar çün kavm-i azlem sû-be-sû yüz biñ sihâm
- 129 'Âkıbet işrâb-ı şahbâ-yı şehâdet itdiler
Şimr-i Zî'l-Cevşen aña zulm eyleyüp oldu be-kâm
- 130 Bağr-ı hûna garq olunca Tefikâ rûy-ı zemîn
İtdiler ehl-i semâvât mâtem ü âh u enîn

Merşiye-i Muţtaride

- 1 Gülşen-i evlâd u âl-i Muştafâ vü Hâzdar'ı
İtdi pejmürde Yezîd-i bed-nihâdîñ şarşarı
- 2 Eyledi da'vâ-yı îmân işleri zulm u dâlâl
İtdiler âlûde-i hûn çok melâ'ik-peykeri
- (s. 22) 3 Kıldı mir'ât-ı 'izâr-ı bî-günâhânîñ gubâr
Nağz-ı peymân eyledi anda ser-â-ser leşkeri
- 4 Nice re's-i tıflı kıldı cism-i pâkinden cüdâ
Nice ma'şûmîni giryân itdi zağm-ı hañçerî
- 5 Nice mazlûmîniñ itdi rişte-i 'ömrin şikest
Mîhr ü mâhîñ kalmadı ol dem hemân tâb u feri
- 6 Rağmeten-li'l-'âlemîn'den itmedi şerm ü hayâ
Lerze-nâk itdi o zâlim ravza-i Peyğamber'i

- 7 Kevkeb-i re's-i şehîd-i Kerbelâ'yı bî-beden
Zalimân ber-tîğ idüp gezdirid şeh'r ü kişveri
- 8 Ehl-i Beyt ile berâber Şâm'a îşâl itdiler
Naql idüp andan Medfîne içre Âl-i Hâydar'ı
- 9 Sû-be-sû nûr-ı kerâmet gösterüp ol rûkn-i dîn
Râh-ı ric' atde hidâyet buldı halkıñ ekşeri
- 10 Pertev-endâz-ı menâzil oldı çün Âl-i Resûl
Naql idüp andan daği burc-ı şehâdet aştıeri
- 11 Ol ser-i meh-efseri kıldı ziyâret lâ-cerem
Câmi'-i dîn-i mübînîñ ol haftib-i minberi
- 12 İtdiler hattâ ziyâret hep 'alâ kavli eşağğ
Enbiyâ vü evliyâ hayru'n-nisânîñ her biri
- 13 Zûlmet ü gam aldı olduğda cihâmı münhasif
Ol velâyet burcunuñ mâh-ı münîr ü enveri
- 14 Mâtem ü feryâd u efgân eyledi tayr u vuhûş
Karalar geydi melâ'ik ağladı ins ü perî
- 15 Devleti-i 'âriyye-i dünyâ için tuğyân idüp
Hep ferâmuş itdiler çün hevl-i rûz-ı maşşeri
- 16 İntikâm alur bilâ-şekk anda Şâh-ı Enbiyâ
Anları şad-pâre eyler evliyânîñ serveri
- (s.23) 17 Şâh-ı evreng-i şehâdet râhına cânlar fedâ
Oldı Tefvîk bâb-ı Ehl-i Beyt'in 'abd-i kemteri

Mersiyе-i Müştâtride

- 1 Ah n'olaydı kim olaydıñ hâk ile yeksân felek
Zîr-i hâk-i zillet içre nâgehân pinhân felek
- 2 Gül-sitân-ı hubb-ı sevdânîñ gül-i handânların
Eylediñ bâd-ı hâzân-ı cevri ile giryân felek

- 3 Bâğbân-ı kudret-i Yezdân ile ma' mûr iken
Seyl-i a' dâ ile kıldıñ 'âkıbet vîrân felek
- 4 Ol velâyet bâğımın hem bülbül-i hûş-h'ânları
Oldılar lâl u hamûş u bî-zebân devrân felek
- 5 “Küllü şey'in hayy”⁵⁵ olan âb-ı miyâh oldu dirîğ
Oldı gülzâr-ı nübüvvet sû-be-sû 'aşân felek
- 6 Yok mı inşâf u 'adâlet seyr ü derviñde seniñ
Ber-murâd-ı vefk-i düşmen eylediñ devrân felek
- 7 Âteş-i zulm u cefâ-yı zâlimîn itfâsına
Virmediñ bir çatre âb-ı dil-keşi bir ân felek
- 8 'Ulvî vü süflî vü ecrâm-ı semâvât ba' d-ezân
Haml ü hût-ı âsumân olsa sezâ biryân felek
- 9 Sifle-perver bî-vefâlıkda olup şöret-şi'âr
Başına geçse revâdır kubbe-i eyvân felek
- 10 Zînet ü zîbâyış-i ebrâc u atlasla bile
Âh-ı âteş-bâr-ı ehl-i derde her dem yan felek
- 11 Ğonca-i şâh-ı dıraht-ı gülsitân-ı vaħdeti
'Arşa-i 'âlemde kıldıñ lâyıq-ı aħzân felek
- 12 Şoldurup berk-i nihâl-i devħa-i bâğ-ı kerem
Serverân-ı 'âlemi hep eylediñ nâlân felek
- 13 Oldı mı kıdd-i dü-tâyın ey cefâ-kâr üstüvâr
Eylediñ a' dâ-yı dîni hurrem ü şadân felek
- (s.24) 14 Encüm-i evc-i 'alâ-yı zât-ı Vaħdet Tevfikâ
Rehber-i râh-ı ħaķikâat mazħar-ı Raħman felek

⁵⁵ “Ve ce'âlna min'elmâi külli şey'in hayy” (*Her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi?*) Kur'an-ı Kerim Meâli, Enbiyâ Süresi, 17/30, s. 323.

**Ḥâtime Der-Şehâdet-i Müslim İbni ‘Aķıl ve Şıbyân-ı Ân ve
Hâmî bin ‘Urve**

Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lâ tün

- 1 Baħr-i hayretde ҡalup felek ‘uķûl
Sâhil-i taħķîķe hîç bulmaz vuşûl
- 2 Ƙa‘r-ı baħr-i hikmete itdim dise
Va‘r-ı kûh-ı rif‘ata ıķdım dise
- 3 Ƙatre-i ebr-i hikemde vâledür
Âdemî berg-i cihânda jâledür
- 4 Taħt-ı lâ-yüs‘el’de mestür ‘âliyân
Fevķ-ı levķ-i Ḥaķķ’da mestür sâfilân
- 5 Müslim’iñ baħr-i belâsı mevcesi
Oldı bû kilik-i beyânıñ reşhâsı
- 6 İbtılâ-yı Müslim’e geldi maķâl
Ḥâtime buldı bunuñla ħüsn-i ħâl
- 7 İtmedi bey‘at Yezid’e çün İmâm
Buldı a‘dâ her arafdan izdiĥâm
- 8 Yeşrib ü Baĥĥâ olunca teng ü ar
Kûfe’de ârâmı ķıldı iĥtiyâr
- 9 aĥladı ħayli orada ħâmeler
Yazdı eşrâfı İmâm’a nâmeler
- 10 Bey‘at itmek Ḥazret’e emr-i yesir
Tâbi‘ oldı Kûfe a‘yânı keşir
- 11 Virdi bir nâme yedine der-‘aķab
Müslim’i ba‘ş eyledi ol pür-edeb
- 12 Müslim aldı iki maĥdûmın hemân
Oldı seviyy-i Kûfe’ye der-ân revân
- 13 Biri hem-nâm-ı Resûlu’llâh idi
Biri semiyy-i Ḥalîlu’llâh idi

- 14 Oldı hem-râh-ı peder bu ma' şûmeyn
Kaldılar digerleri nezd-i Hüseyn
- 15 Eyledi tayy-ı merâhil ol velî
Öyle emr itmiş idi İbni ' Alî
- 16 Az zamânda Kûfe'ye kıldı vuşûl
Eyledi hem dâr-ı muhtâra nüzûl
- 17 Sû-be-sû a' yân-ı belde geldiler
Ehli bey' at on sekiz bîn oldılar
- 18 Bey' atı i' lân idüp sultânına
Tâbi' oldı bunlar hep fermânına⁵⁶
- 19 İşbu bey' at mâddesin anda Yezîd
İstimâ' itdi gamı oldı mezîd
- 20 Seyyidü'l-ahlâfına halk-ı cihân
Havf idüp tâbi' olurlar bî-gümân
- 21 Hâkim'i ' azl eyledi ol nâ-murâd
Oldı vâlî Kûfe'ye İbni Ziyâd
- 22 Bağ şu vâlî-i cedîd-i Kûfe'ye
Tîğ-i cevri urdı şad-şükûfeye
- 23 Halkı ızlâl eyledi ol bî-hayâ
Zâhir oldı anda yüz biñ eşkıyâ
- 24 Müslim anda şöyle bir ' aql eyledi
Beyt-i Hânî'ye hemân naql eyledi
- 25 Vâkıf oldı hâline İbni Ziyâd
Urdı beşyüz Hânî'ye çüb-ı ' inâd
- 26 Sinn-i Hanî idi hem toksân toköz
Vâşıl-ı rahmet olup ol pîr henüz

⁵⁶ Bu mısradâ vezinde sorun var.

- (s.25) 26 Ceyş-i Müslim hem yigirmi biñ idi
Cünd-i a'câdâ kaç kere yüz biñ idi
- 27 Geldi Şâm'dan bî-hisâb a'câdâ hemîn
Eyledi sell-i süyûf bî-ân u îñ
- 28 Hârbe agâz itdiler şâm u seher
Her cihetden geldi biñ kavm-i eşerr
- 29 Bî-mecâl olduĝda Müslim bi'z-zarûr
Şiddet-i nâr-ı 'atâş itdi zuhûr
- 30 Geldi imdâdına Muĝammed Keşîr
Vardı otuz biñ kadar genc [ü] pîr
- 31 Heybetinden ol Ziyâd itdi firâr
Çün şecâ'atle idi şöhret-şî'âr
- 32 Urdı etbâ'-ı Ziyâd seyfi-şedîd
Der-'aķab ol pîri itdiler şehîd
- 33 Kesret-i a'câdâ-yı düşmenden hemîn
Cây-ı zulmet oldı hep rûy-ı zemîn
- 34 Müslim itdi anda artuķ ihtifâ
Kalmadı yanında çün ehl-i vefâ
- 35 Vardı üçyüz er anîñ a'câdâsına
Urdılar seng ü süyûf endâmına
- 36 'Âfiyet içdi şehâdet câmını
Gördiler maķşûdlarıñ encâmını
- 37 Târ-ı a'câdâ ile cismi dâĝ-dâr
Oldı pejmürde o dem bir lâle-zâr
- 38 Oldı şad-çâk hem girîbân-ı felek
Ra'şevirdi 'arşa giryân-ı melek
- 39 Ol iki gûş-vâre-i merdâneyi
Koydı zindâne Ziyâd dür-dâneyi

- 40 Gice maḥbesden kaçırıldı pâsbân
Pîş-rev idi anlara bir kâr-vân
- 41 Râh-ı sû-i maḥsâdı ğayb itdiler
Bir muḥâlif semte toĝrı gitdiler
- 42 Vardılar bir bâĝa ez-behr-i necât
Ol iki şeh-zâde-i ‘âlî-simât
- 43 Serv-ḳadân irdiler kül-ḥâneye
Şâlihâ bir ḥâtûn aldı ḥâneye
- 44 Anlara luḥf u ‘inâyet itdiler
Ehl-i Beyt’e çok ri‘âyet itdiler
- 45 Geldi zevci ḥâtûnuñ Ḥâriş o dem
Eyledi etfâli taḥḳîr dem-be-dem
- 46 Aldı şıbyânı götürdü der-‘aḳab
Eyledi zulm u cefâ ol bî-edeb
- 47 Ehl ü evlâdı aña kıldı recâ
Pâyına yüz sürdilerdi câ-be-câ
- 48 İtmedi bed-baḥt ri‘âyet anlara
İtdi ol cevr u ḥaḳâret anlara
- 49 Rütbesi olurdı ğuyâ ‘âliye
Anları iḥzâr iderse vâliye
- 50 Kıldı isti‘câl bu emre ol pelîd
Virdi ruḥşat hem aña çarḫ-ı ‘anîd
- 51 Ol Kerîm İbni Kerîm evlâdına
Bâ‘iş oldu ol le‘îm feryâdına
- 52 Şâti-i nehr-i Furât’da nâgehân
İtdi re’sini cüdâ-yı cism ü cân
- 53 İletüp der-ân Ziyâd’a ol hemîn
Aldı ğuyâ anda naḳd-i âferîn

- 54 Ol münevver başları İbni Ziyâd
Gördiği ân hiddeti oldu ziyâd
- 55 Emrile aldı Muḳâtil ḳâtili
Ya'ni ol fi'l-i fezâḳat fâ'ili
- (s.26) 56 Kâr-ı maḳdûḳa mu'âdil Ḳârîṣ'i
Ḳatl idüp anda Muḳâtil Ḳârîṣ'i
- 57 Serleri ilḳâ-yı nehr itdi o ḫâl
Ḳıldılar ecsâda ol dem ittiṣâl
- 58 İki maḳlûm şarılup bir birine
İndiler nehr-i Furâtuñ ḳa'rina
- 59 Vaḳ'anıñ bu zerre-i miḳdârıdır
Ebr-i zûlmet ḳurre-i emḳârıdır
- 60 Nâme-i Müslim'le çün irdi peyâm
Eyledi sultân hemân 'azm-i ḳıyâm
- 61 Buldı çün Müslim vişâl-i merḫamet
Mekke'den ḳıḳdı o şâḫ-ı mes'edet
- 62 İrdi çün ol sıbtı-i ḫayrû'l-beşer
Kerbelâ'yı eyledi câ vü maḳarr
- 63 İçdi çün Müslim şehâdet câmını
Virdiler anda anıñ peygâmını
- 64 İbtılâda oldu anlar şâbırûn
Didiler innâ ileyhî râci'ûn⁵⁷

Ġazel

Fâ' i lâ tûn / Fâ' i lâ tûn / Fâ' i lâ tûn / Fâ' i lûn

- 1 Oldı dil şîr-i Ḳudâ'nuñ 'âşık-ı efgendesı
Ravza-i Âl-i 'Abâ'nıñ bülbül-i nâlendesı

⁵⁷ "Biz ona döneceğiz." Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Bakara Sûresi 2/156, s. 23.

- 2 Dergeh-i vâlâların ins ü melek çârûb-keşi
Şem[‘]-i luţfuñ Cebre’îl pervâne-i dîrendesi
- 3 Tûţiyân-ı bezm-i rahmet şeker-efşân-ı dehân
Anlarıñ Hâllâk-ı ‘ âlem mâdiğ-i gûyendesi
- 4 Seyr-i gül-zâr ile dil ‘ ayn-ı bahârdır ‘ ibret al
Gül-şen içre virdi girye bülbüle külhendesi
- 5 Hâr u hâşâke elem te’sîr idüpdür rûz u şeb
Oldı çün bâğ-ı cihâniñ murğ-ı dil şermendesi
- 6 Lezzet-efzâ-yı demâğ-ı ehl-i ‘ aşkıdır bu semâr
Sevilür bôstân içinde mîveniñ tûrfandası
- 7 Hürmen-i bezm-i ma‘ ârif içre bu bir dânedir
Şad muhammer cân bulur ma‘ nâsınıñ cûyendesi
- 8 Âsiyâb-ı dehr ider hep dâne-i ‘ ömri refîk
Öginüp gitdi nihâyet ‘ âlemiñ âyendesi
- 9 Halkâ-i bâb-ı sarây-ı Ehl-i Beyt’e pek şarıl
Tevfîka sende velâyet şâhınıñ bir bendesi

(s.27) **Men Menâkıb-ı Hüseyin Rağıya’llâhu ‘ An-hümâ**
Fâ[‘] i lâ tûn / Fâ[‘] i lâ tûn / Fâ[‘] i lün

- 1 Hikmetiñ deryâsına yođdur kenâr
Câ-be-câ girdâb-ı hasret âşikâr
- 2 Zât-ı ‘ ulyâ-yı fağîme var idi
Ya‘ ni aşhâbdan da Dıhye var idi
- 3 Dıhyeniñ bir kışsa-i pür-hişşesi
Okuyanıñ zâ’ il olur guşşası
- 4 Zâhir idi hüsn-i Yûsuf ân-be-ân
Mâh-ı Ken‘ ân görünürdi her zamân
- 5 Nûr-ı vechinde melek hayrân idi
Çâh-ı ‘ aşkıda ins ü cin nâlân idi

- 6 Dıhıye eylerdi ticâret dâ'imâ
Gelse kııurdu ziyâret dâ'imâ
- 7 Dıhıye'niñ çün hüsni dâni bî-^çadıl
Görinürdi şüretinde Cebre'îl
- 8 Bir hediye getürür ol mâh-veş
Hasan u Hüseyn'e ider pîş-keş
- 9 Her zamân geldikçe ol ^çâlî-semât
Dâ'imâ sıbteyn iderdi iltifât
- 10 Cebre'îl ile Muhammed Muştafâ
Otururken mescid içre pür-vefâ
- 11 Nâgehân anlar huzûra geldiler
Dıhıye'yi gördük diyü şâd oldılar
- 12 Dizlerine çıktılar Cebrâ'iliñ
Koynına el şokdılar Cebrâ'iliñ
- 13 Anları men^ç eyledi Hayrû'l-enâm
Bî-huzûr kalur diye peyk-i selâm
- 14 Mâni^ç olma anlarıñ bu kârına
Eylesün ins-i firâvân yârına
- 15 Luţf idüp çün Hâzret-i Perverdigâr
Eylemişdir anlara hıdmet-güzâr
- 16 Fâtıma der-h^çâb olunca gâhice
Mehdi-cünbân eyler idim ben gice
- 17 Emr iderdi baña Hayy-ı lâ-yenâm
Der-^çaşab nâzil olurdu ber-devâm
- 18 Didi anlar ne arar rûh-ı emîn
Vir peyâm ey şâdıķ-ı va'de'l-emîn
- 19 Dıhıye'yi zann itdiler ey ber-himem
Taleb eylerler hüdâyâ lâ-cerem

- 20 Dest-i kudretiñ dirâz itdi hemîn
Cennet-i a' lâya Cibrîl-i emîn
- 21 Kırmızı bir nâr ile aḡdar üzüm
Kıldı iḡzâr al didi iki gözüm
- 22 Aldı engûrı Ḥasan buldı sürûr
Aldı hem nârı Ḥüseyn buldı ḡubûr
- 23 Didi ol peyk-i Resûl-i Kibriyâ
İçseler şehd-i şehâdet bî-riyâ

Ḳıṣṣa-i Diger

Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lün

- 1 Bir ġazâl yavrısını getürdiler
Ḥazret-i Faḡrû'l-enâma virdiler
- 2 Virdi anı der- ' aḡab aldı Ḥasan
Ol ziyâde şâd olup güldi Ḥasan
- 3 Zâr ile hem Ḥazret'e geldi Ḥüseyn
Bende andan isterem didi Ḥüseyn
- (s.28) 4 Hem de ol çeşm-i ġazâldan geldi eşk
Ḥazi hem kıldı cedy-i fehm-i derk⁵⁸
- 5 Bir ġazâl geldi ḡuzûra nâgehân
Hem de bir yavru getürdi ol hemân
- 6 Ḥazret'e virdi selâm âhû didi
Ol lisân-ı efşah ile söyledi
- 7 İki yavrum var idi ey Muştafâ
Aldı şayyâd birini ey pür-vefâ
- 8 Süt virirken digesine der- ' aḡab
Bir nidâ geldi baña virdi ta' ab

⁵⁸ Bu mısradâ vezinde sorun var.

- 9 Aldı bir ferzende ki çün nûr-ı ‘ayn
Digerini hem daği alsun Hüseyin
- 10 Al götür fahr-i cihâna ey gâzâl
İster andan çün Hüseyn-i pür-kemâl
- 11 Seyl-i eşki ‘arşa virdi zelzele
Hep melâ’ik içre düşdi velvele
- 12 Eşk-i çeşmi düşmesün hâk üstine
‘Arş-ı a‘lâ inmesün hâk üstine
- 13 Şâd olup andan Resûl-i Kibriyâ
Virdi anı aña Fahrü’l-enbiyâ
- 14 Kaatre-i eşki anıñ gör neyledi
Vaşî hayvânlar tekellüm eyledi
- 15 Kıl taşavvur hûn-ı cism-i pâkini
Eyledi al Kerbelâ’nın hâkini
- 16 Tevfîka vaşî muhâldir dâ’imâ
Rađıya’llâhu te‘âlâ ‘anhüma

Temmet

Enhâr-ı yenâbi‘-i eltâf-ı İlâhiyye ve ser-şâr-ı menâbi‘-i a‘tâf-ı gayr-ı mütenâhiye, ‘uyûn-ı hikmet-nümûn-ı ‘avâtıf-ı seniyye-i cenâb-ı seyyid-i veled-i âdem ve sebep-i hilkat-ı dü-‘âlem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellemden feyezân itmesiyle ebrâr u ekâbire ve ahrâr u aşâgıre ifâza olınan reşehât-ı bahr-ı füyûzât-ı Muhammediyye reşhasından ve deryâ-yı bî-pâyân-ı ‘inâyât-ı Aşmediyye cür‘asından ve emtâr-ı şehâb-ı mağabbet-i Ehl-i Beyt ü Âl ü Aşhâb-ı Muştafiyye kaatresinden istimdâd u istirşâh ve tartıf-i aqdâh-ı fevz ü felâh ve şarâb-ı nâb-ı mağabbetleriyle tecerru‘ ve istifrah u inşirâh iden Bahriye Mektûbî Otası Müdür-i Evvelî Hasan Tevfîk Efendi’niñ tab‘-ı ‘âciz ü beste ve hâme-i nâciz ü şikestesiyile işbu risâle tanzim ve pîş-gâh-ı ahibbâ-yı hânedân-ı Resûl-ı Ekrem’e ‘arz u taqdîm olınmuşdur.

Fî 21 Cemâziye’l-evvel sene 1293.